

Musiikki kasvattaa elämään

Varhaisiän musiikinopettaja päiväkodissa

Musiikin koulutusohjelma
Varhaisiän musiikkikasvatus
Opinnäytetyö
30.10.2009

Heidi Chydenius
Annette Hänninen

Koulutusohjelma Musiikin koulutusohjelma		Suuntautumisvaihtoehto Varhaisiän musiikkikasvatus	
Tekijä Heidi Chydenius ja Annette Hänninen			
Työn nimi Musiikki kasvattaa elämään - varhaisiän musiikinopettaja päiväkodissa			
Työn ohjaaja/ohjaajat Kristiina Peltonen			
Työn laji Opinnäytetyö		Aika 30.10.2009	Numeroidut sivut + liitteiden sivut 55 + 15
TIIVISTELMÄ <p>Tässä työssä perehdyimme päiväkotien musiikkikasvatukseen ja sen mahdollisuuksiin. Työmme tarkoitus oli löytää toimiva malleja musiikkiopistojen ja päivähoidon väliselle yhteistyölle. Tavoitteenamme oli perustella, minkä vuoksi ammattitaitoisen musiikkikasvattajan tulisi olla vastuussa päiväkotien musiikkikasvatuksesta. Tavoittelimme tässä yhteydessä myös uusia työmahdollisuuksia varhaisiän musiikinopettajille.</p> <p>Työmme perustuu kirjamateriaaliin, lehtiartikkeleihin ja puhelin- ja sähköpostihaastatteluihin. Tutkimme musiikin vaikutusta lapsen fyysis-psykkiseen kehitykseen uudesta näkökulmasta, keräsimme tietoa musiikista kulttuurisen sosiaalityön välineenä ja kokosimme katsauksen päiväkodeissa tapahtuvan musiikkikasvatuksen tämänhetkisestä tilanteesta. Tätä varten toteutimme lyhyen käytännönläheisen osuuden helsinkiläisessä päiväkotit Fregatissa.</p> <p>Monessa kunnassa ja kaupungissa musiikkiopistojen ja päiväkotien välinen yhteistyötoiminta on jo alkanut. Halusimme työssämme koota yhteen joitain kokemuksia toimivasta, molempia tahoja tyydyttävästä yhteistyöstä. Kiertävän musiikkikasvattajan toimenkuvaa hahmottelimme Leena Mäkisen ja Paula Fromin haastatteluiden pohjalta.</p> <p>Työmme tuloksena totesimme, että päiväkodeissa järjestetyn, ammattitaitoisen musiikkitoiminnan merkitys lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen kannalta on suuri. Ymmärsimme kaupunkien ja kuntien päivähoidon ja musiikkiopistojen - päiväkodinjohtajien ja musiikkiopistojen rehtoreiden - päiväkotien henkilökunnan ja varhaisiän musiikinopettajien yhteistyön merkityksen toiminnan synnyttämisen kannalta. Haluamme rohkaista tähän yhteistyöhön, jotta musiikin rikkaudet olisivat kaikkien saatavilla.</p>			
Teos/Esitys/Produktio			
Säilytyspaikka Metropolia ammattikorkeakoulu, Ruoholahden kirjasto			
Avainsanat musiikkikasvatus, päiväkodit, musiikkioppilaitokset, musiikkileikkikoulut, sosiokulttuurinen innostaminen			

Degree Programme in Music education		Specialisation Early Childhood Music Education	
Authors Heidi Chydenius and Annette Hänninen			
Title Music - Education for Life Early Childhood Music Educator in the Nursery			
Tutor(s) Kristiina Peltonen			
Type of Work Bachelor's thesis	Date 30 October 10.2009	Number of pages + appendices 55 + 15	
<p>ABSTRACT</p> <p>The main goal of our final project was to examine the music education of municipal day care in Finland. Our purpose was to articulate the reasons why a professionally trained music educator should be responsible for the music education in municipal day-care centres and nurseries. A further task was to find and introduce ways to realize and encourage collaboration between music schools and municipal day care. Through this we also wanted to introduce new career opportunities for early childhood music educators.</p> <p>The study is based on relevant literature, newspaper articles and telephone and email interviews. Closer focus was given to the benefits of music on child development, the socio-cultural aspect of music education and the current situation of music education in municipal day care. To study these issues, we carried out a short practical project in the Fregatti Kindergarten in Helsinki.</p> <p>In many towns and cities music schools and day-care centres have already started to collaborate. Our aim was to collect some experiences of collaboration that has been constructive for both parties. The interviews with music educators Leena Mäkinen and Paula From helped us to draft a job description for a travelling music educator.</p> <p>We found out that professionally executed music education in municipal day-care centres can have a major impact on child development. The collaboration of municipalities and music schools is vital to provide day-care centres with this kind of activity. We consider it important to point out the benefits of music education and want to encourage collaboration so that these benefits would be available for all children.</p>			
Work / Performance / Project			
Place of Storage Metropolia University of Applied Studies, Ruoholahti Library			
Keywords music education, day care, music schools, early childhood music education, sosio-cultural education			

Sisällysluettelo

1 JOHDANTO	1
2 LAPSEN KOKONAISVALTAISEN KEHITYKSEN TUKEMINEN MUSIIKIN AVULLA	5
2.1 VUOROVAIKUTUS.....	6
2.2 KOMMUNIKAATIO	6
2.3 OSALLISTUMINEN	7
2.4 EMOTIONAALISUUS	9
2.5 AUDITIIVISET TAIDOT.....	9
2.6 ÄÄNEN HALLINTA	11
2.7 MUSIIKILLINEN TIETOUS JA MUUSIKKOUS	12
2.8 KIELELLISET TAIDOT	13
2.9 MOTORIIKKA, ELEET JA KOREOGRAFINEN KYKY	15
2.10 LUOVUUS JA KYKY TUOTTAA UUTTA.....	16
2.11 YLEINEN KULTTUURITIEOUS	17
3 MUSIIKKI KULTTUURISEN SOSIAALITYÖN VÄLINEENÄ	19
3.1 INNOSTAVA MUSIIKKIKASVATUS.....	21
3.2 EL SISTEMA.....	23
4 TILANNEKATSAUS: MUSIIKKIKASVATUS PÄIVÄKODEISSA	26
4.1 PÄIVÄKOTIEN HENKILÖKUNNAN MUSIIKKIKASVATUKSELLISET KYVYT.....	27
4.2 KYSELY PÄIVÄKOTIEN MUSIIKKIKASVATUKSESTA	30
4.3 TAPAUS PÄIVÄKOTI FREGATTI.....	32
4.3.1 Ensimmäinen vierailu	33
4.3.2 Toinen vierailu.....	34
4.3.4 Kolmas ja viimeinen vierailu päiväkotii Fregattiin.....	35
4.3.4 Alku- ja loppukyselyiden tulokset.....	37
5 MUSIIKKIOPISTOJEN JA PÄIVÄKOTIEN VÄLINEN YHTEISTYÖ	39
5.1 MUSIIKKIOPISTON JA PÄIVÄKODIN YHTEISTYÖN KÄYNNISTÄMINEN	40
5.2 RYHMÄ TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ	42
5.3 KIERTÄVÄ VARHAISIÄN MUSIIKINOPETTAJA	43
5.4 MUSIIKKI KUULUU KAIKILLE -HANKE.....	44
5.4.1 Taustaa.....	44
5.4.2 Ryhmät	45
5.4.3 Hankkeesta saatu palaute.....	46
5.4.4 Hankkeen jatko Keravalla.....	48
6 POHDINTAA	49
LÄHTEET	52
LIITTEET	56
LIITE 1 KYSELY PÄIVÄKODIN JOHTAJILLE / HENKILÖKUNNALLE.....	56
LIITE 2 TUNTISUUNNITELMA 1	57
LIITE 3 TUNTISUUNNITELMA 2	58
LIITE 4 MUSIIKKIKASVATUSKYSELY PÄIVÄKOTI FREGATTIN HENKILÖKUNNALLE.....	60
LIITE 5 MUSIIKKIKASVATUSMATERIAALI 1	62
LIITE 6 MUSIIKKIKASVATUSMATERIAALI 2	63
LIITE 7 HANKKEEN KYSELY VANHEMMILLE	66
LIITE 8 HANKKEEN ALKU- JA LOPPUKYSELYIDEN TULOKSET	70

1 JOHDANTO

Viimeaikaiset uutiset ovat olleet surullista luettavaa ja ovat herättäneet meissä tulevissa kasvattajissa suurta huolta. Nuoret syrjäytyvät, masentuvat ja jäävät työkyvyttömyyseläkkeelle jo alle 30-vuotiaina. Nuoret tappavat toisiaan. Aikuiset ja nuoret purkavat pahaa oloaan alkoholiin ja muihin pähteisiin.

Yhä useampia nuoria otetaan huostaan Helsingissä -artikkelissa Helsingin Sanomat kertoo, kuinka huostaan otettujen nuorten määrä lisääntyy Helsingissä jatkuvasti. Vuonna 2000 huostaanotettuja yli 13-vuotiaita oli 700, kun vuonna 2008 heitä oli lähes tuhat. Helsingin kaupungin sijaishuollon päällikkö Pirjo Rissanen kertoo artikkelissa, että ”lapset ovat enemmän psyykkisesti hajalla kuin esimerkiksi 20 vuotta sitten.” (Pajari 2009.)

Helsingin Sanomien pääkirjoitus otsikolla Nuoret aikuiset masentuvat eläkkeelle kertoi nuorten, alle 30-vuotiaiden, työkyvyttömyyseläkkeelle jäävien määrän nousseen vuosien 2000–2007 aikana kaksinkertaiseksi. Mielenterveyden häiriöihin kehitettyjen lääkkeiden määrät ovat nousseet rinnan työkyvyttömyyden kanssa. Artikkelissa todettiin vaikean lapsuuden, eli turvattoman kasvuympäristön, vanhempien alkoholiongelmien, työttömyyden ja köyhyyden, ennustavan työkyvyttömyyttä. Työelämä vaatii artikkelin mukaan jatkuvaa uuden oppimista, tietotekniikan hallintaa, tiedon käsittelyn ja arvioinnin hallintaa sekä sosiaalisia taitoja. Työkyvyttömyyseläkkeelle jäävältä puuttuu joku näistä kyvyistä. Ongelmia voitaisiin lieventää aktiivisella sosiaali- ja terveystyöllä sekä oikeudenmukaisella tulonjaolla. ”Tarvitaan päätöksiä, jotka oikeasti vaikuttavat talous- ja sosiaaliongelmien kanssa taistelevien lapsiperheiden elämään.” (HS 2008.)

Professori Kimmo Lehtonen, dosentti Antti Juvonen ja professori Heikki Ruismäki ottivat kantaa lasten ja nuorten pahoinvointiin sekä Jokelan surmien että Kauhajoen murhenäytelmän jälkeen. Lokakuussa 2008 he kirjoittivat Helsingin Sanomien mielipidepalstalle otsikolla Milloin meillä ymmärretään musiikkikasvatuksen merkitys? musiikkikasvatuksen merkityksestä ihmisen kasvulle seuraavaa: ”Musiikkikasvatuksen ja muidenkin ilmaisuaineiden merkitys on siinä, että niiden kautta oppilaille syntyy pysyviä itseilmaisun kanavia sekä ”taidepääomaa”, joka antaa toivoa ja luo

epätoivoisissakin tilanteissa elämälle uutta merkitystä. Ne rakentavat pienestä pitäen tasapainoista tulevaisuutta auttamalla käsittelemään ja purkamaan elämän kitkatilanteisiin väistämättä liittyvää vihaa ja katkeruutta. Intensiivinen musiikkisuhde rakentaa myönteistä identiteettiä, vahvistaa yhteisöllisyyttä sekä suuntaa elämää luovan toiminnan pariin silloin, kun toiminta ei ole suorituskeskeistä.” (Lehtonen, Juvonen & Ruismäki 2008.)

Juvonen, Lehtonen ja Ruismäki viittaavat mielipidekirjoituksessaan Venezuelan nuoriso-orkesteriverkostoon, El Sistemaan. Heidän mielestään ”El Sistema sisältää merkittäviä pedagogisia oivalluksia, joita voi soveltaa myös Suomessa. Järjestelmä antaa musiikkikyvyiltään valikoimattomille lapsille oivaltavaa musiikkikasvatusta, jonka kautta he voivat kasvaa ihmisinä ja löytää musiikista elämän laatua parantavia mahdollisuuksia.” Kirjoittajat toivovat koulujen musiikinopetuksen toimivan terapeuttisena ja näin tuovan uutta toivoa ja mahdollisuuksia syrjäytymisvaarassa olevien elämään. (Juvonen, Lehtonen & Ruismäki 2008.)

Me toivomme musiikkikasvatuksen tavoittavan lapset jo päiväkotikäytössä. Musiikin avulla pienille lapsille muodostuu hyvä pohja tulevaa elämää varten. Tämän vuoksi tutkimme opinnäytetyössämme musiikkikasvatuksen merkitystä lapsen yleiseen kehitykseen. Meitä kiinnostaa erityisesti musiikkikasvatuksen merkitys sosiaalisten taitojen kehittymiseen ja yleisen hyvinvoinnin lisäämiseen. Siksi työmme sijoittuu ajatuksiltaan sosiaalityön ja musiikkikasvatuksen rajapinnoille, jolloin tutkimme varhaisiän musiikkikasvatusta molempien tieteenalojen näkökulmasta mahdollisimman monipuolisesti. Pohdimme musiikkia kasvun ja kehityksen välineenä.

Olemme työskennelleet kumpikin tahoillamme päiväkodeissa ja päässeet kosketuksiin päiväkotiarjen kanssa. Kokemustemme mukaan päiväkotien henkilökunta on hyvin sitoutunutta työhönsä ja yrittävät monella tapaa tehdä parhaansa kasvatustyössä. Päiväkodit olisivat mahtava paikka toteuttaa musiikkikasvatusta, jonka tarkoituksena olisi luoda lapsille elämään uutta sisältöä ja tärkeitä taidepääomaa. Musiikkikasvatus tavoittaisi päiväkodissa myös ne lapset, jotka kipeimmin kaipaaisivat taidepääomaa elämäänsä.

Päiväkotien toimintapuitteita supistetaan kuitenkin jatkuvasti. Päiväkotien suuret

ryhmäkoot ja henkilöstön vaihtuvuus sekä henkilökuntapula tekevät toiminnan suunnittelun ja itsensä jatkokouluttamisen mahdottomaksi. Päiväkodissa tehtävää työtä ei arvosteta yhteiskunnallisella tasolla, vaan sitä pidetään ikään kuin itsestään selvyytenä. Hyvin tehdystä työstä ei itse työntekijänäkään saa kaivattua kiitosta, koska suunnitteluun ja valmisteluun ei ehdi paneutua tarpeeksi. Työ tuntuu aina jääneen kesken tai olleen toteutukseltaan riittämätöntä. Väsyttyään monet vaihtavat työpaikkaa. Tässä yhtälössä laadukas musiikkikasvatus ei voi toteutua. Päättäjien tulisikin ”ymmärtää musiikkikasvatuksen merkitys”, kuten Juvonen, Lehtonen ja Ruismäki otsikoivat mielipidekirjoituksensa.

Miten varhaisiän musiikkikasvattaja voisi auttaa päiväkodin henkilökuntaa kasvatuustyössä ja tuoda erilaista sisältöä päiväkodin musiikkikasvatukseen? Miten varhaisiän musiikinopettaja ja päiväkodin henkilökunta osaisivat hyödyntää kaikki yhteistyön mahdollisuudet? Kuinka luoda puitteet musiikkiopistojen ja kaupunkien väliselle yhteistyölle? Pyrimme työssämme löytämään vastauksia näihin kysymyksiin ja tutkimaan, miten päiväkodeissa voitaisiin turvata lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen huomioivan musiikkikasvatuksen toteutuminen.

Koimme tarpeelliseksi aloittaa työmme Spaccazocchin laatimalla, yksityiskohtaisella jaottelulla musiikin vaikutuksista ihmiseen. Lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen tukeminen musiikin avulla -kappaletta ei ole kirjoitettu erityispedagogisesta tai musiikkiterapeuttisesta näkökulmasta, vaan tarkoituksenamme oli painottaa musiikin roolia jokaisen lapsen fyysis-psykkisen kehityksen tukena.

Saadaksemme jonkinlaisen käsityksen päiväkotien musiikkikasvatustilanteesta, päätimme tehdä puhelinhaastatteluja helsinkiläisiin päiväkoteihin. Koska halusimme tutkia tarkemmin päiväkodeissa toteutuvaa musiikkikasvatusta, päätimme ottaa yhteyttä päiväkoti Fregattiin. Fregatti sijaitsee oppilaitoksemme välittömässä läheisyydessä, joten siellä käyminen oli meille helppoa. Tarkoituksenamme oli tarkentaa puhelinhaastatteluissa saamiamme käsityksiä päiväkotien musiikkikasvatuksesta. Kävimme Fregatissa kolme kertaa; seurasimme ja toteutimme musiikkikasvatusta, sekä keskustelimme päiväkodin henkilökunnan kanssa.

Osana työtämme halusimme esitellä musiikkikasvatusprojekteja, joissa valtio, kunta tai

kaupunki tukee lapsille suunnattua musiikkikasvatusta ja varmistaa näin musiikkikasvatuksen toteutumisen ja laadun. Käytännönsovelluksina olimme erityisen kiinnostuneita venezuelalaisesta El Sistema -orkesteriverkostosta. Kotimaisena mallina halusimme nostaa esille Keravan kaupungin ja Keravan musiikkiopiston Musiikki kuuluu kaikille -hankkeen.

2 LAPSEN KOKONAISVALTAISEN KEHITYKSEN TUKEMINEN MUSIIKIN AVULLA

Mihin musiikkikasvatusta tarvitaan? Mitä päämääriä musiikkikasvatuksen tulisi tavoitella? Tällaisiin kysymyksiin törmää lähes päivittäin niin mediassa kuin yksityiselämänkin keskusteluissa. Musiikkikasvatuksen merkityksestä tulee keskustella, mutta ihanne olisi, että sen arvo tunnustettaisiin ja sen toteuttamiseen panostettaisiin taloustilanteesta huolimatta. Musiikkikasvatuksen potentiaali on musiikkitoiminnan elämänlaatua parantavissa ominaisuuksissa, jotka ylettyvät tunne-elämän syövereihin ja fyysiseen hyvinvointiin. (Lehtonen 2008: 21-23.)

Tässä kappaleessa käsittelemme musiikin vaikutusta lapsen kokonaisvaltaiseen kehitykseen. Ammattitaitoisen, lapsen kokonaisvaltaista kehitystä tukevan musiikkitoiminnan suunnitteluun tarvitaan ammatillista tietotaitoa ja aikaa. Kuitenkin on mahdollista toteuttaa musiikkikasvatusta, jossa huomioidaan lapsen kasvu ja kehitys ja asetetaan tavoitteita niiden tukemista varten.

Monipuolinen varhaisiän musiikkikasvatus yhdistää musiikin työtapoihin, eli laulamiseen, soittamiseen, liikkumiseen ja kuunteluun, improvisaatiota, sanataidetta, draamaa ja kuvataidetta. Tarkastelemme monipuolisen musiikkikasvatuksen vaikutusta lapsen yleiseen kehitykseen Spaccazocchin tekemän jaon mukaan. Spaccazocchi jaottelee kehityksen osa-alueet seuraaviin alakategorioihin:

- Vuorovaikutus
- Kommunikaatio
- Osallistuminen
- Emotionaalisuus
- Audittiivinen vastaanottokyky
- Äänen hallinta
- Musiikillinen tietous ja muusikkous
- Kielelliset taidot
- Eleet, motoriikka ja koreografinen kyky
- Luovuus ja kyky tuottaa uutta
- Yleinen kulttuuritietous

(Kaikkonen 2005: 93.)

2.1 Vuorovaikutus

Vuorovaikutus on yksi tärkeimmistä, ellei tärkein elementti kaikessa opetuksessa, myös alle kouluikäisten musiikkikasvatuksessa. Vuorovaikutusta sisältyy kaikkeen musiikilliseen toimintaan. Musiikki on vuorovaikutuksen väline, jonka kautta voidaan käsitellä ja työstää tiedostettuja ja tiedostamattomia asioita (Ahonen 1997:23).

Voidaan ajatella, että musisointi itsessään on vuorovaikutuksellista tukemista. Vuorovaikutuksellisen tukemisen tavoitteena on kuunnella ja tukea ihmisessä jo olevia voimavaroja ja auttaa häntä ratkomaan päivittäisiä ongelmia. Ihmisessä synnytetään voimaantumisen kokemus. Voimaantuminen syntyy ihmisen omien oivallusten ja kokemusten kautta, joka herättää hänessä sisäisen voimantunteen. Vuorovaikutus on merkittävä elementti voimaantumisen kannalta, koska voimaantumista tapahtuu myös sosiaalisessa kanssakäymisessä. Ihmisen psyykinen kokonaisuus voidaan nähdä monitasoisena, mutta vuorovaikutuksellinen tukeminen liikkuu ihmisen kokonaisuuden eri tasoilla. (Ekström, Leppämäki, Vilén 2002: 23, 25–26.)

Lasten musiikkikasvatuksessa vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan monin tavoin kaikkia musiikin työtapoja käyttäen. Vuorovaikutusta tapahtuu liikkuen, soittaen, laulaen, loruillen ja improvisoiden. Musiikkikasvattaja reagoi myös lasten sanattomaan kommunikaatioon oman toimintansa kautta. Lapsi tulee siten kuulluksi myös ilman sanoja. Tämä puolestaan avaa uusia mahdollisuuksia verbaaliseen vuorovaikutukseen.

Toiminta tapahtuu vuorovaikutuksellisesti myönteisessä ja rohkaisevassa ilmapiirissä, joka osaltaan edesauttaa vuorovaikutustaitojen kehittymistä. Ryhmän sisäisessä vuorovaikutuksessa keskitytään kehittämään yhteistyötaitoja, kuten oman vuoron odottamista ja työrauhan antamista.

2.2 Kommunikaatio

Musiikkia on aina pidetty eräänä kommunikaation muotona. Se on ollut läsnä ihmisten

elämässä syntymästä kuolemaan, niin merkittävässä tapahtumissa kuin arkielämässä. Musiikki on sosiaalisia yhteisöjä, mm. yhteiskunnallisia ja etnisiä ryhmiä merkitsevä ja rajaava tekijä (esim. nuorisomusiikki, eri kansanryhmien musiikki). Yhteistä kaikille kulttuureille on se, että musiikilla ilmaistaan tunteita. Musiikki on tunteiden kieli, jota jokainen ymmärtää, ja jonka avulla ihminen voi saada yhteyden sekä itseensä että toisiin. Yhdessä musisoiminen on merkittävä yhteisöllisyyden luoja, joka sitoo ihmisen sosiaaliseen ympäristöönsä. (Ahonen 1997:23.)

Ennen verbaalisen kommunikaation kehittymistä musiikki on erityisen tärkeä lapsen ja aikuisen välisen kommunikaation muoto. Muun muassa soittaminen rohkaisee lasta kommunikoidaan aikuisen kanssa. Jo hyvin pieni lapsi vastaa aikuisen soittoon soittamalla. Tämänkaltaisia kysymys-vastaus -harjoituksia voidaan tehdä esimerkiksi rummulla soittaen.

2.3 Osallistuminen

Yhteiskuntatieteiden tohtori Johanna Kiili tutki lukuvuonna 2000–2001 jyvaskyläläisen lapsiparlamentti Ipanoiden toimintaa ja selvitti väitöstudkimuksessaan 6-12- vuotiaiden lasten osallistumisen mahdollisuuksia ja rajoja. Lapset halusivat välittää itsestään kuvan aktiivisina toimijoina, joilla iästään riippumatta on jo tietoa ja osaamista osallistua elinympäristönsä kehittämiseen (Kiili 2006). Lapset muodostavat tärkeän väestöllisen ryhmän; vuoden 2008 lopussa 16,7 % Suomen väestöstä oli alle 15-vuotiaita (Tilastokeskus 2009). Lapset saavat osallistua oman yhteisönsä ja lähipiirinsä kehittämiseen ja toimintaan valitettavan vähän. Samalla menetetään mahdollisuus tutustuttaa lapset aktiiviseen, osallistuvaan elämäntapaan omalla kotiseudullaan. Musiikkitoiminta voi parhaimmillaan toimia areenana, jossa lasta rohkaistaan kasvamaan itsenäiseksi toimijaksi, osallistujaksi ja pitkällä tähtäimellä aktiiviseksi yhteiskunnan jäseneksi.

Lasten osallistavaa toimintaa voidaan perustella monin tavoin. Yksi tärkeimpiä argumentteja osallistavan toiminnan puolesta on tosiasia, että lapset ovat yksilöitä ja maamme kansalaisia siinä missä nuoret ja täysi-ikäisetkin ihmiset. Heillä tulee olla mahdollisuus osallistua oman elinpiirinsä kehittämiseen siitä huolimatta, että he ovat

kasvavia, kehittyviä ja huolenpitoa ja turvaa tarvitsevia. Parhaimmassa tapauksessa lasten osallistuminen lisää sukupolvien ja lasten välistä yhteistyötä. Aikuisten tulisi oppia aidosti arvostamaan lasten aloitteita ja olemaan valmiita laajentamaan perinteisiä, lapsuutta määritteleviä käsityksiään ja tarvittaessa luopumaan niistä. (Kiili 2006: 205-208)

Lapsen itsetunto on yksi avaintekijöistä lasten osallistumista pohdittaessa. Lapsen täytyy kyetä luottamaan siihen, että hän tulee kuulluksi ja että hänen suhtaudutaan hyväksyvästi ja myönteisesti. Jokaisen kasvatustyötä tekevän tulisikin pohtia omaa asennettaan toimintaa toteuttaessaan. Peruskouluopetusta kehitetään jatkuvasti oppilaskeskeisemmäksi ja samaan voidaan tähdätä varhaiskasvatuksessakin. Meillä on mahdollisuus luoda uusia toimintatapoja, antaa lasten toteuttaa itseään ja tuoda esiin omia ajatuksiaan. Haluanko kuulla ja ymmärtää, mitä näillä lapsilla on sanottavaa? Haluanko heidän osallistuvan omilla ehdotuksillaan, ideoillaan ja omilla ehdoillaan? Haluanko arvostaa heidän kulttuuriaan sellaisena, kuin se on? Olisiko tässä mahdollisuus luopua perinteisestä kasvatuksesta, jossa aikuiset suunnittelevat ja lapset ottavat vastaan ja toimivat aikuisten heille tarjoamissa puitteissa (Kiili 2006: 205-208)?

Osallistumiseen rohkaisu musiikkitoiminnassa tarkoittaa sitä, että lapsille luodaan viikoittain tilanne, jossa he tuntevat olevansa aktiivisia vaikuttajia toiminnan toteutumisessa. Osallistumisessa ei ole kyse vain perinteisistä malleista, joissa lasten osallistuminen tapahtuu täysin aikuisen ohjaajan ehdoilla. Hyvä opettaja luo suunniteltuun toimintaansa aktiivisesti tilanteita, jossa lapsilla on tilaisuus vaikuttaa tunnin kulkuun ja erityisesti käytettyihin työtapoihin. Tämän lisäksi huolehditaan erilaisin leikein siitä, että kaikki, myös ujommat lapset, pääsevät osallistumaan ja ilmaisemaan ideoitaan ja ajatuksiaan. Jos lapsen ongelma sosiaalisessa käyttäytymisessä on vetäytyneisyys ja sulkeutuneisuus, häntä tulee rohkaista pienimmistäkin saavutuksista ja minimoida epäonnistumisen pelko. (Ikonen 2001: 166).

Ohjaaja voi toimia lapsille parhaimpana esimerkkinä siitä, että yhdessä tekeminen ja mukana oleminen on hauskaa ja innostavaa. Osallistavaa yhteistoimintaa painottamalla voidaan saavuttaa ilmapiiri, jossa kaikki oppivat, ovat aktiivisia ja arvostavat toistensa panosta.

2.4 Emotionaalisuus

”Musiikki alkaa siitä, mihin sanat loppuvat”, säveltäjä Richard Wagner on todennut. Useimmilla meistä on vahvoja kokemuksia siitä, kuinka syvästi ja voimakkaasti musiikki vaikuttaa meihin tunteiden tasolla. Voimme kokea musiikin tuottavan iloa ja riemun tunteita, mutta toisaalta myös melankolian ja tuskan tunteita. Kuulijan mielentilasta riippumatta musiikin koetaan usein olevan lohdullista ja jopa parantavaa.

Musiikilla on merkittävä rooli lasten ja nuorten tunne-elämän kehittymisessä. Etenkin nuoruuden tunne-elämän kuohujen keskellä musiikki on tärkeä väline oman mielentilan hyväksymisessä ja tunteiden hallinnassa. Kun teini sulkeutuu riidan päätteeksi huoneeseensa kuuntelemaan gangstarappia, on kyse juuri tästä. Musiikin tarkoitus ei siis ole pelkästään viihdyttää kuulijaa, vaan sillä säädellään ja hallitaan tunteita. Musiikki elähdyttää ja elvyttää, tarjoaa elämyksiä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta, auttaa irtautumaan ja purkamaan tunteita, lohduttaa, ja auttaa työstämään tunnetiloja mielikuvien kautta. Musiikkia voi kuvailla itseterapiaksi, kun sitä käytetään oman itseymmärryksen ja emotionaalisen hyvinvoinnin edistäjänä. Erityisen tärkeä rooli musiikilla on nuorten elämässä, sillä musiikki tarjoaa heille helpon reitin tunne-elämän säätelyyn tunnetaitojen kehittyessä. (Forssell 2007.)

2.5 Auditiiviset taidot

Nykymaailmassa lapsi kasvaa melun keskellä. Suurin osa maailman ihmisistä elää kaupungeissa, joiden desibelitasot nousevat usein erittäin korkealle. Tietokonepelien ja TV-ohjelmien äänimaisemat ja –tehosteet ovat valitettavan rauhattomia ja kovia. Nämä asiat vaikuttavat lapsen auditiivisten taitojen kehitykseen. Hälinän keskellä lapsi oppii sulkemaan melun ympäriltään, minkä kautta hän saattaa kehittää tahtomattaan ”kuuntelemattomuuden” taitoa (Ikonen 2001: 80-81).

Kuuleminen ja kuunteleminen ovat ihmisen tärkeimpiä taitoja, joiden pohjalle suuri osa muista, sosiaalisista ja kognitiivisista taidoista rakentuu. Kuunteleminen on perusta kielen kehitykselle ja kommunikaatio- ja vuorovaikutustaidoille. Nämä taidot taas ovat olennaisia persoonallisuutemme kasvun, identiteettimme ja mielenterveytemme

kannalta. Ottaen huomioon auditiivisten taitojen, eli kuulemisen ja kuuntelemisen tärkeyden lapsen kehityksessä, on ihmeellistä, että näitä taitoja ei huomioida enemmän. Perinteisesti on kiinnitetty huomiota siihen, että lapsella oletetaan olevan kyky kuulla, ilman, että kuuntelemisen taidon harjoittelun merkitystä olisi korostettu. (Ikonen 2001: 81-82.)

Auditiivinen hahmottaminen perustuu kuuloaistin virittämälle aivotoiminnalliselle tapahtumalle. Auditiivisia taitoja ovat tunnistaminen, diskriminaatio, lyhytaikaisuus, pitkäaikaisuus, rytmi, paikallistaminen, täydentäminen, auditiivis-motorinen taito ja kuviotausta. Auditiiviset vaikeudet, eli puutteet auditiivisissä taidoissa, voivat ilmetä lapsessa mm. seuraavina käyttäytymispiirteinä: turhautuminen, keskittymisvaikeus, viivästynyt puheenkehitys, vaikeus käsitellä kahta asiaa yhtä aikaa, puhearkuus, ilmaisun ilmeettömyys, toisten häiritseminen. Kun auditiiviset taidot näin eritellään, on selvää, että on kyse paljon muusta kuin kuuloaistin toimivuudesta. Auditiivisten taitojen puutteet voivat vaikuttaa suorasti ja epäsuorasti lapsen kehitykseen, minäkuvaan ja itsetuntoon. Kuuntelemista voidaan kuitenkin harjoitella, ja jokaiselle lapselle on varmasti hyötyä auditiivisten taitojen kehittamisestä musiikin avulla.

Musiikin kuunteleminen on tärkeä osa musiikkikasvatusta. Kuuntelemista harjoitellaan erilaisten tehtävien avulla, joiden kautta lapsi herkistyy eri äänille, myös hiljaisille. Lapset voivat esimerkiksi kuunnella, milloin musiikissa kuvataan esimerkiksi puroa, metsää tai joitain tiettyjä eläimiä, ja maalata kuulemaansa vesiväreillä. Vanhempien lasten kanssa voidaan harjoitella eri instrumenttien tunnistamista. Musiikkiliikunta perustuu lähes aina täysin musiikin kuuntelemiseen. Kun toiminta improvisoidaan kuullun perustalta, täytyy lapsen keskittyä kuuntelemiseen erittäin hyvin. Erilaiset kaikuleikit, joissa lasten tulee toistaa opettajan jälkeen esimerkiksi loru, rytmi tai melodianpätkä, ovat myös erittäin suosittuja.

Tällaiset leikit ja tehtävät kehittävät lapsen auditiivisia kykyjä monipuolisesti. Lapsi joutuu keskittymään, jotta kykenisi tunnistamaan ja muistamaan kuullun. Kyky erotella äänen korkeutta, voimaa ja kestoa, sekä puheen rytmiä ja intonaatiota, kehittyy. Orkesterimusiikin avulla opitaan etsimään äänimaisemasta sitä yhtä instrumenttia, jonka soitto on sillä hetkellä olennaista, ja keskittymään siihen. Mielikuvitustaan käyttämällä on mahdollista kehittää kaikkia auditiivisen taidon osa-alueita, mm. äänen

paikallistamista ja täydentämistä musiikillisin leikein. Musiikkitoiminta luo audittiivisten taitojen harjoitteluun täydelliset puitteet, sillä musiikin elementit, melodia, rytmi, harmonia, muoto, sointiväri ja dynamiikka liittyvät olennaisesti kaikkeen kuulemaamme, ei vain musiikkiin.

2.6 Äänen hallinta

Äänen tuottaminen on ihmiselle luontaista. Ihminen kommunikoi ja ilmaisee itseään äänellä. Äänen tuottamista voisi kuvailla yhdeksi ihmisen perustarpeeksi, niin syvästi äänellinen olomassaolo liittyy ihmisen kokemukseen omasta yksilöllisestä olemassaolostaan. Professori Igor Reznikoffin mukaan ”sielulla on ääni”. Syvän ääniterapian kehittäjä Reznikoff opettaa, että ääni on ihmisen tietoisuuden tilan ja tunteiden peili. (Lilja-Viherlampi 2007: 67.)

Ääntä tuottaessaan ihminen sekä kuulee että tuntee kehossaan äänensä värähtelyn. Äänen tuottamiseen liittyy voimakas hyvänolon tunne. Äänen tuottamisella ja laulamisella on terapeuttisia, hyvää tekeviä vaikutuksia ihmiseen niin fyysisesti kuin psyykkisestikin. (Ahonen 1997: 214–216.)

Ääni on useassa ammatissa yksi tärkeimmistä, ellei jopa tärkein työväline. Esimerkiksi opettajan ammatissa ääni joutuu päivittäin koville, ja moni kärsii esiintymisjännityksestä puhetilanteissa. Äänenkäytön ongelmat ovat nykyään yleisiä, ja äänihäiriöstä kärsivät hakeutuvat puheterapeuttien vastaanotoille. Heidän resurssinsa eivät kuitenkaan riitä ennaltaehkäisevän työn tekemiseen. (Salovaara & Siirala 2008: 2-3.)

Tärkeintä varhaisiän musiikkikasvatuksessa äänenkäytön opetuksen kannalta on ohjeistaa lapsia käyttämään ääntään terveellisesti ja luonnollisesti. Lapsen äänenkäyttö on useimmiten nimenomaan tervettä ja luonnollista, mutta tietyt tekijät, kuten anatomia ja elämäntavat, voivat vaikuttaa negatiivisesti lapsen äänenkäyttöön. Lapsi saattaa myös ottaa vaikutteita ympäristöstään, esimerkiksi kuulemastaan musiikista tai vanhemmilta sisaruksilta, ja alkaa puhua ja laulaa epäluonnollisen matalalta. Tämä taas rasittaa kurkunpäättä kohtuuttomasti.

Hyvä puheääni on kuuluva, myös hiljaisena, ilmeikäs ja helppo kuunnella (Aalto & Parviainen 1985: 11). Paras keino tukea lapsen terveen äänenkäytön kehitystä on tarjota hänelle hyvä esimerkki. Tämän vuoksi varhaisiän musiikkikasvattajan tulee huomioida hyvin oman äänenkäyttönsä heikkoudet ja vahvuudet. Hänen tulee antaa esimerkki siitä, millainen on hyvä, ergonominen asento laulettaessa ja kuinka liike ja eläytyminen vaikuttavat positiivisesti äänenkäyttöön.

Yhteisiä äänenkäytön ja – hallinnan harjoituksia ovat eläytyvä loruileminen, laulaminen, mielikuvaharjoitukset ja liikettä ja laulua yhdistävät harjoitukset. Lasten kanssa voidaan leikkillisesti opetella myös äänenkäytön ammattilaisten käyttämiä äänenkäyttöharjoitteita, esim. pörinöitä, purkan puremista äänellä, ääniliukuja ja niin edelleen. Tärkeintä on rohkaista lapsia ilmeikkääseen, vapaaseen äänenkäyttöön. Äänenhallinnan kannalta erittäin tärkeää kehontuntemusta harjoitellaan liikkumalla ja yhdistämällä ääntä ja liikettä.

2.7 Musiikillinen tietous ja muusikkous

Musiikillinen kasvu mahdollista jokaiselle lapselle, vaikka länsimaiseen ajattelutapaan on iskostunut ajatus siitä, että musikaalisuus on synnynnäinen lahjakkuus. Musiikillista tietoutta ja musiikillisia taitoja opitaan vähitellen, samojen lainalaisuuksien säätelemänä kuin muitakin taitoja (Ahonen 2004). Emme pyri perustelemaan musiikkikasvatuksen tärkeyttä lapsen musiikillisten taitojen karttumisen näkökannalta, mutta lienee itsestään selvää, että musiikkitoiminnan kautta lapsen musiikillinen tietous ja musiikilliset taidot kasvavat.

Varhaisiän musiikkikasvatuksessa opetuksen välineinä käytetään musiikin työtapoja, eli laulamista, soittamista, liikkumista ja kuuntelua. Lisäksi opetukseen integroidaan improvisointia, sanataidetta, kuvataidetta ja draamaa. Opetuksessa hyödynnetään musiikin elementtejä, eli ”rakennuspalikoita”: melodiaa, rytmiä, harmoniaa, muotoa, dynamiikkaa ja sointiväriä.

Musiikkiterapeutti Heidi Ahonen korostaa musiikin merkitystä itsehoidon välineenä.

Musiikki tuottaa harrastajalleen mielihyvää aivoissa syntyvien endorfiinien kautta. Musisoimisen ja musiikkielämyksen kautta syntyvä hyvän olon tunne perustuu todellisiin fysiologisiin reaktioihin. Ihminen virkistyy ja aktivoituu fyysisesti. (Ahonen 1997: 310–311.)

Kuten muissakin aineissa, musiikin oppimisessa tärkeimpiä asioita on motivaatio. Jos opettaja kykenee motivoimaan oppilaitaan hyvin, musiikin harrastamiseen syntyy parhaimmassa tapauksessa elinikäinen, sisäinen motivaatio. Tällöin päiväkodissa tapahtuva musiikkikasvatus toimii vain alkusysäyksenä prosessissa, jonka myötä lapsi kasvaa itsenäiseksi muusikoksi ja myös mieltää itsensä siksi. Musiikista tulee lapselle mielekäs, kehittävä harrastus, jonka myötä muihinkin asioihin paneutuminen on helpompaa ja palkitsevampaa. Musiikillisen osaamisen karttuminen kehittää lapsen itsetuntoa ja minäkuvaa. Kari Ahonen kirjoittaa osuvasti teoksessaan *Johdatus musiikin oppimiseen*: ”Jos opetat lapselle laulun, hän laulaa sitä kunnes kyllästyy siihen, mutta jos opetat hänelle keinot oppia itsenäisesti, hän voi nauttia musiikista koko ikänsä.” (Ahonen 2004: 168.)

2.8 Kielelliset taidot

Puhuttu kieli, eli kuunteleminen ja puhuminen, on yleisen käsityksen mukaan kielen ensisijainen muoto. Kuuntelemisen ja puhumisen taidot kehittyvät lapsen ensimmäisinä ikävuosina. Kirjoitettu kieli, eli lukeminen ja kirjoittaminen, on kielen toissijainen muoto. Kirjoitetun kielen taito kehittyy olosuhteiden salliessa noin 5-6 ikävuodesta alkaen. (Ikonen 2001: 131.) Puhutun kielen hyvä hallinta luo pohjan myös kirjoitetun kielen oppimiselle.

Kielellisten taitojen kehittyminen alkaa lapsen ensimmäisen ikävuoden aikana, jolloin hän harjoittelee äidinkieltä äänneitä kuuntelemalla ja matkimalla niitä. Vauvan jokertelu on vuorovaikutuksellista, äänentuottoelimistölle tärkeää kielen kehitystä. Hän siirtyy hiljalleen, noin 6-7 kuukauden iässä, pelkkien vokaalien tuottamisesta konsonantti-vokaalitarjontojen toisteluun. Niiden kautta hän ottaa suuren askeleen kohti puheen tuottoa. Lapsen äänihuulet kehittyvät ja vähitellen hän oppii hallitsemaan puhe-elinten liikkeitä ja tuottamaan äänneitä hallitusti. (Lyytinen 1995: 107–108)

Kielen oppimisen myötä lapselle avautuu noin puolentoista vuoden iässä täysin uusi maailma (Ahonen, Aro & Siiskonen, 2001: 14). Lapsi kuuntelee puhetta keskittyneenä ja toistelee pätkiä puheesta mielellään. Hänen sanavarastonsa ja lauseenmuodostuksena kehittyvät erittäin nopeasti. Pian useampisanaiset lauseet kuuluvat lapsen arkeen. Yksilötasolla puheen kehityksessä on kuitenkin suuria eroja niin puheen ymmärtämisen kuin tuottamisenkin alueilla. Ellei kyse ole rakenteellisista puutteista tai esimerkiksi puheen kehityksen vaikeuksista, syy eroihin löytyy tätä kehitysvaihetta edeltävistä toiminnallisista vuorovaikutuskokemuksista. (Jakkula 2008: 40.)

Normaalisti lapsen kielitaito näyttää kehittyvän luonnollisesti ja helposti ilman erityistä kielenopetusta, mutta joillakin lapsilla voi olla vaikeuksia oppia joitakin kielen ominaisuuksia. Vaikeuksia voi olla fonologiassa, eli äänteiden erottamisessa ja tuottamisessa, sanavaraston kehityksessä ja sanojen muistamisessa, muoto- ja kieliopillisten sääntöjen hahmottamisessa ja soveltamisessa ja kielellisten merkitysten hahmottamisessa. (Ikonen 2001: 134.)

Musiikkitoiminnassa lapsen kielelliset taidot kehittyvät monien työtapojen ja toimintojen kautta. Vauvojen alkavaa äänentuottoa rohkaistaan. Lorujen ja laulujen monipuolisen käytön myötä lasten sanavarasto kasvaa ja merkitysten hahmottuminen helpottuu. Loruissa esiintyvien sanojen rytmissä lausumisen ja taputtamisen kautta lapsi oppii tavuttamaan sanoja ja hahmottamaan niiden osia (moot-to-ri-pyö-rä, len-to-ko-ne). Erilaisten leikkien avulla harjoitellaan kieliopillisiä asioita, esimerkiksi kysymysten muodostamista ja aikamuotoja. Puheen tuottamisen motorisia vaikeuksia ehkäistään aikaisessa vaiheessa leikillisten, ääntöelimiä aktivoivien artikulaatioharjoitusten kautta (Ikonen 2001: 135).

Selkeän, ymmärrettävän ja kiinnostavan kielen tuottamisessa ehdottaman tärkeää on intonaatio, eli äänen melodisuus ja korkeus, voimakkuus ja ilmeikkyys. Pienet lapset ovat erityisen herkkiä näille puhutun kielen ominaisuuksille (Jakkula 2008: 40). Musiikkitoiminnassa puhutun äänen vivahteisiin keskitytään muun muassa loruilla. Ajan kuluessa lapsi oppii hahmottamaan korkean ja matalan, hiljaisen ja voimakkaan, monotonisen ja melodisen väliset erot.

2.9 Motoriikka, eleet ja koreografinen kyky

Motoristen perustaitojen oppiminen on koko lapsuuden kestävä prosessi. Motoriset perustaidot voidaan jakaa tasapainotaitoihin, liikkumistaitoihin ja käsittelytaitoihin. Keskeisiä koordinaatiokykyjä eli liikehallintakykyjä ovat tasapainokyky, reaktiokyky, avaruudellinen hahmotuskyky, suuntautumiskyky ja rytmikyky (Kivelä-Taskinen & Setälä 2006:11).

Tasapainotaidot ovat kaiken liikkumisen perusta. Ne vaativat lihashallintaa ja koordinaatiota. Tasapainotaidot kehittyvät erityisesti 5-7 ikävuoden välillä. (Numminen 1999: 26.) Liikkumistaito sisällyttää paikasta toiseen siirtymisen eri tavoin, esimerkiksi kävellen, hiipien, hypellen tai laukaten. Suurin osa liikkumistaidoista kehittyy lapsen kolmanteen ikävuoteen mennessä. (Numminen 1999: 26.) Käsittelytaidot mahdollistavat erilaisilla esineillä, esimerkiksi pallolla, toimimisen. Käsittelytaitoja oppiessaan lapsi kykenee muun muassa heittämään, potkimaan ja kuljettamaan palloa. Käsittelytaidot ovat keskeisessä roolissa kaikkien soittimien soittotekniikoiden oppimisessa. (Kivelä-Taskinen & Setälä 2006: 13–14.)

Ihmisen toiminta- ja kommunikointikyky ja ihmisen persoonallisuuden kehittyminen ovat tiiviissä yhteydessä ihmisen synnynnäiseen tarpeeseen liikkua (Autio 2001: 58–60). Motoriikka on ihmisen ensisijainen keino hankkia tietoa ympärillään olevasta maailmasta.

Tutkimusten mukaan motoriikalla ja lasten oppimisvaikeuksilla on yhteys. Motoristen taitojen kehitystä tukemalla voidaan helpottaa erilaisia oppimisen ongelmia, esimerkiksi kielen kehityksen ongelmia. Tätä kautta tuetaan lapsen terveen itsetunnon ja sosiaalisten taitojen kehittymistä. (Huhtala & Ruokola 2005: 1-2.)

Lapsen henkilökohtaiset oppimiskokemukset ovat ratkaisevassa asemassa motoristen taitojen kehityksessä. Lapsi kokee erityisen mielekkääksi niiden asioiden opettelu, jotka antavat hänelle onnistumisen elämyksen. Toistot ovat tärkeitä kaikkien motoristen perustaitojen kehityksen kannalta, mutta erityisesti tasapainotaitojen oppimisessa. On sanomattakin selvää, kuinka tärkeitä hyvät motoriset taidot ja koordinaatiokyky ovat ihmiselle. Hyvän lihaskunnon, kestävyuden ja liikkuvuuden saavuttaminen ja

ylläpitäminen on terveellisen elämän edellytys. (Kivelä-Taskinen & Setälä 2006: 19.)

Varhaisiän musiikkikasvatuksessa käytetään paljon rytmiiikan menetelmiä. Opetuksessa kehitetään lapsen fyysisiä ominaisuuksia ja koordinaatiokykyjä. Rytmiiikassa ihmisen oma keho on tärkein soitin ja kaiken lähtökohta, joten kehontuntemus on avainsana opetuksen sisältöön.

2.10 Luovuus ja kyky tuottaa uutta

Luovuus on ilmiö, jota kuvaillaan mm. seuraavilla sanoilla: avoimuus, taiteellisuus, rohkeus, iloisuus, kekseliäisyys, ennakkoluulottomuus, spontaani aloitteellisuus ja oivallus (Talvenmäki 2003:10). Luovien työtapojen käyttö mahdollistaa jokaisen lapsen yksilöllisen oppimistyylin ja persoonallisuuden huomioimisen. Luovat toiminnat kehittävät lapsen oppimistaitoja, sillä ne vaativat erilaista tiedonkäsittelyä kuin esimerkiksi akateemista älyllisyyttä vaativista tehtävistä suoriutuminen. Luovat toiminnat kehittävät lapsen ilmaisullisia ja tulkinnallisia taitoja, omaa havainnointia ja itsenäistä (musiikillista) ajattelua. (Ahonen 2004: 167–168.)

Lapsen musiikilliseen kehitykseen kuuluu spontaanin laulun vaihe, jolloin lapsi tuottaa oma-aloitteisesti omia melodioita. Spontaanin laulun vaihe alkaa jokeltelulaulujen myötä ja kestää keskimäärin lapsen neljänteen ikävuoteen saakka. Kyky luovaan musiikin tuottamiseen säilyy, vaikka jäljittelyvaiheen alkamisen myötä lapsi alkaakin jäljitellä kuulemiaan tuttuja melodioita ja omien laulunpätkien tuottaminen lakkaa. Näin käy, koska kulttuurissamme omien improvisaatioiden esittäminen ei ole luontevaa ja yleistä. (Ahonen 2004: 85–87.) Varhaisiän musiikkikasvatuksessa voidaan hyödyntää spontaanin laulun vaihetta niin, että luovien työtapojen monipuolisen käytön kautta lapsella olisi luonteva, turvallinen paikka, jossa käyttää luovia resurssejaan ja kehittää niitä. Tärkeää luovassa toiminnassa on itse prosessi, ei lopputulos. (Ahonen 2004: 169–172.)

Perinteisesti musiikinopetus on Suomessa suosinut opettajajohtoista, laulamiseen keskittyvää työtapaa. Luovien työtapojen käyttöön panostetaan yhä enemmän ja niiden merkitystä lapsen oma-aloitteisuuden, itsenäisyyden ja ongelmanratkaisukyvyyn

kehittymisessä korostetaan. (Ahonen 2004: 169-174.) Luovia työtapoja varhaisiän musiikkikasvatuksessa ovat mm. laulaen, soittaen ja liikkuen toteutetut erilaiset improvisaatioleikit ja sadutus tai satujen keksintä. Improvisaatiota toteutetaan koko ryhmän kanssa tai pienissä ryhmissä.

Parhaimmillaan musiikkikasvatuksen myötä luovasta työskentelystä tulee lapselle luontevaa ja tuttua. Lapselle kehittyy hyvä ideointikyky, ja hän suhtautuu rakentavasti ja rohkaisevasti niin omiin kuin muidenkin ideoihin. Ryhmätyö on tuttu työmuoto, joten vastuun ottaminen ja työskenteleminen ilman opettajan jatkuvaa valvontaa.

2.11 Yleinen kulttuuritietous

Kulttuuri on jokaisen ihmisen perusoikeus. Jokaisella Suomen kansalaisella tulee olla mahdollisuus kehittää itseään varallisuudesta riippumatta. YK:n lasten oikeuksien yleissopimuksessa tunnustetaan lapsen oikeus kulttuuritoimintaan. Lapsen ”kulttuurisuhteen” kehittäminen tukee lapsen yleistä hyvinvointia ja kasvattaa ”terveen itsetunnon omaavia, suvaitsevaisia ja kulttuuritietoisia kansalaisia”. (Lastenkulttuuripoliittinen ohjelma 2003: 2.)

Globalisaation myötä maailman kulttuurit lähenevät toisiaan ja kulttuurien erityispiirteet ovat vaarassa kadota. Englanninkielinen valtakulttuuri saavuttaa alaa kaikkialla maailmassa. Tietous suomalaisista kansanperinteistä on vähenemässä. Musiikkitoiminnan kautta voidaan tutustuttaa lapset suomalaisen kulttuurin juuriin; suulliseen kansanperinteeseen, kansanmusiikkiin ja kansantansseihin ja juhlaperinteisiin. Musiikki myös kiinnittää lapsen omaan kansalliseen kulttuuriinsa ja sen ala-kategorioihin (vrt. maanosien erityiset kulttuurilliset piirteet, lastenkulttuuri, jne.).

Pienen lapsen käsitys häntä ympäröivästä maailmasta on lähes olematon. Ajan myötä tuo käsitys laajentuu ja tarkentuu. Se on tiiviissä yhteydessä lapsen sosiaalisiin kontakteihin. Lapsi mieltää itsensä osaksi perhettään, sitten osaksi päiväkotiryhmäänsä, päiväkotiaan, lähiympäristöään, ystäväporukkaansa jne. Juuriensa ymmärtäminen auttaa lasta arvostamaan niin omaa kuin muidenkin kansojen kulttuuriperintöä.

Kulttuuripääoma ja kulttuurillinen tietous ovat tärkeitä aspekteja yksilön ja yhteisön hyvinvoinnin ja ”taidepääoman” ylläpitämisessä ja kartuttamisessa.

Lapsen kulttuurisen pääoman kartuttaminen alkaa siitä, että lapsi löytää kiinnostusta oman ikäryhmänsä kulttuuriin, ns. lastenkulttuuriin. Lastenkulttuuri on hankala käsite, koska sillä voidaan tarkoittaa kahta täysin eri asiaa. Lastenkulttuuri on toisaalta lasten itse luomaa, esimerkiksi leikkiin, lorutteluun tai muunlaiseen keksintään ja itse tekemiseen pohjautuvaa kulttuuria, jota pyritään edistämään, mutta toisaalta lapsille tuotettuja taide- ja kulttuuripalveluita (Lastenkulttuuripoliittinen ohjelma 2003: 8-10).

Musiikkitoiminnassa pyritään käsittelemään lastenkulttuuria monilta näkökannoilta, unohtamatta myöskään muiden kansojen lastenkulttuureja. Tärkeää opetuksessa on antaa tilaa lasten omalle ilmaisulle ja luovuudelle, eli sille kulttuurille, jota lapset itse luovat leikkiessään, laulellessaan ja loruillessaan. ”Lapset ja nuoret luovat jatkuvasti omaa kulttuuriaan yksin, yhdessä ja aikuisten kanssa. Heillä on myös tietoa, sellaistaakin tietoa, joita aikuisilla ei ole”, sanoo kasvatustieteiden tohtori Liisa Karlsson, joka on kehittänyt Sadutukseksi kutsutun menetelmän, jossa lasten kertomat sadut, tarinat ja ajatuksen kirjataan ylös juuri sellaisina, jollaisiin lapset ne kertovat (Lapset kertovat 2007).

Kulttuurikasvatuksen välineinä musiikkikasvatuksessa toimivat musiikin työtavat. Leikit, laulut, tanssit ja sanataide ovat vahvasti kulttuurisia, ja suomalaisessa kansanperinteessä on paljon perinteisiä laululeikkejä, lauluja, kansantansseja ja loruja, joita lapset rakastavat. Suulliseen kansanperinteeseen tutustumisen myötä lapsi saa käsityksen alueellisten kulttuurien eroista ja niiden yhteydestä rikkaaseen suomen kieleen. Kulttuurillinen tietous lisää ymmärrystä ja arvostusta eri kulttuureja kohtaan ja rohkaisee vuoropuheluun näiden kanssa. Toisaalta se lisää lapsen sitoutuneisuutta omaan yhteisöönsä ja rohkaisee häntä toimimaan sen aktiivisena jäsenenä.

3 MUSIIKKI KULTTUURISEN SOSIAALITYÖN VÄLINEENÄ

Ihminen tarvitsee toista ihmistä. Lapsi peilaa ajatuksiaan ja tuntojaan toisten kautta ja rakentaa siten kuvaa itsestään ja luo merkityksiä elämälleen. (Ekström, Leppämäki & Vilén 2002: 43–44.) Musiikkikasvatus toteutetaan kiinteässä pienryhmässä, jolloin lasten on helppo peilata itseään suhteessa muihin tuttuihin ihmisiin. Näin lapsi oppii itsestään ja omasta toiminnastaan.

Fyysinen kosketus rentouttaa ja lieventää sekä fyysisiä että tunne-elämän kipuja. Läheisyyden avulla lapsi saa kokemuksen itsestään. (Ekström, Leppämäki & Vilén 2002: 44–45.) Musiikkikasvatuksessa koskettaminen kuuluu luonnollisena osana toimintaan. Opetus pitää sisällään mm. piirileikkejä, jolloin toisia pidetään kädestä ja rentoutusharjoituksia, jolloin opettaja silittää ja hieroo lapsia.

Lapsi haluaa tulla kuulluksi ja tuntevansa yhteyttä toisten kanssa. Parhaimmillaan hän saa toiselta ymmärrystä, jolloin hän kokee saavansa toiselta ihmiseltä sellaista tukea, jonka kuvaaminen on vaikeaa. (Ekström, Leppämäki & Vilén 2002: 46.) Musiikki on jo itsessään ilmaisumuoto, jonka avulla voi syntyä sanaton yhteisymmärrys. Lisäksi musiikkikasvatukseen kuuluu keskusteleminen yhdessä lasten kanssa ja lasten kuunteleminen kiireettömästi.

Lapsi kaipaa turvallisuutta, johon kuuluu luottamus omiin voimavaroihin ja toisen antamaan tukeen (Ekström, Leppämäki & Vilén 2002: 47). Musiikkikasvatus auttaa lasta tavoittamaan turvallisuudentunteen tukemalla lasta musiikkitoiminnassa ja luomalla uskoa omiin kykyihin. Tavoitteena on saada lapsi luottamaan omiin taitoihinsa niin, että musiikkitoimintaan osallistumisesta syntyy onnistumisen kokemus. Luottamus omiin voimavaroihin leviää ajan mittaan myös muihin elämän osa-alueisiin. Lasta ei jätetä koskaan pulaan hankalaan tilanteeseen, vaan pieni ryhmä mahdollistaa jokaisen yksilöllisen huomioimisen.

Tunne siitä, että lapsen tarpeita ja mielipiteitä kunnioitetaan, on lapselle tärkeää (Ekström, Leppämäki & Vilén 2002: 49). Musiikkikasvatustoiminta lähtee aina lapsen

kiinnostuksesta. Opettaja valitsee teemat ja toiminnan ryhmän ja yksilöiden tavoitteita ja mielenkiintoa vastaaviksi. Lasten ehdotuksiin tartutaan ja opettaja hyödyntää lasten ideat opetuksessaan.

Sosiaalinen tuki on lapselle tärkeää. Lapsi tarvitsee tukea vastoinkäymisiä vastaan, muiden kannustamista ja tunnetta siitä, että joku seisoo hänen sanojensa takana ja edustaa häntä. (Ekström, Leppämäki & Vilén 2002: 50.) Tiivis ryhmä takaa sen, että ryhmäläiset saavat kokemuksen toisten tuesta. Jos syystä tai toisesta joku lapsista ei sitä heti saa, on opettajan tehtävänä saada ryhmä toimimaan tämänkin lapsen tukena.

Lapsi tarvitsee tilaa olla oma itsensä; kasvaa, kokeilla ja oppia omien kokemustensa kautta (Ekström, Leppämäki & Vilén 2002: 50). Vaikka musiikkikasvatus on usein ennakkoon suunniteltua toimintaa, se jättää lapsille runsaasti liikkumatilaa. Lapset saavat osallistua tunneille omana itsenään ja osallistua toimintaan siten, miten kokevat sen mielekkääksi. Yksi lapsista on toiminnassa aktiivisesti mukana ja toinen saattaa tarkkailla tilannetta sivummalta.

Lapsen perustarpeisiin kuuluu paikka, johon lapsi kuuluu tai ryhmä, jossa hän saa kokea asioita ja jakaa kokemuksiaan. (Ekström, Leppämäki & Vilén 2002: 51.) Yhteismusisointi sitoo lapsen ryhmään, jonka tärkeä osa hän on. Lapsi saa opetella ja kokea asioita yhdessä muiden lasten kanssa ja heidän rinnallaan.

Mahdollisuus todellisuuden tarkasteluun ja tieto ovat lapsen perustarpeita. Siinä apuna toimivat toiset ihmiset antaen uusia ja erilaisia näkökulmia asioiden tarkasteluun. (Ekström, Leppämäki & Vilén 2002: 53–54.) Musiikkitoiminta rakennetaan erilaisten teemojen ympärille, jotka käsittelevät monipuolisesti elämän eri osa-alueita. Lasten kanssa tutkitaan erilaisia elämän ilmiöitä ja asioita. Samalla lapset oppivat jatkuvasti uutta musiikista.

Lapsi haluaa olla muille hyödyksi. Tähän liittyy tarve tarkastella ja hyödyntää voimavarojaan ja vahvuuksiaan. (Ekström, Leppämäki & Vilén 2002: 55–56.) Musiikin tekeminen osallistaa jokaisen. Jokaisella soittajalla on yhteissoitossa tärkeä paikkansa ja ilman jokaista soittajaa yhtye ei ole sama yhtye. Musiikkikasvatuksessa huomioidaan jokaisen erikoisosaaminen ja tuoda se toisten nähtäville.

Me kaikki tarvitsemme uskoa huomiseen ja toivoa, joka sisältää unelmat ja haaveet. Ne kannattavat ja antavat voimaa. Musisoiminen synnyttää ihmisessä positiivisia tunnetiloja, jotka auttavat ylläpitämään uskoa ja toivoa ja taistelemaan hankaluuksia vastaan. (Ekström, Leppämäki & Vilén 2002: 56.)

3.1 Innostava musiikkikasvatus

Varhaisiän musiikkikasvatus on parhaimmillaan sosiokulttuurista innostamista. Sosiokulttuurinen innostaminen on tapa herättää ihmisissä herkistymistä ja itsetoteutusta. Sosiokulttuurisesti innostava musiikkikasvatus, josta vastaisuudessa käytämme termiä innostava musiikkikasvatus, edistää ihmisten välistä kommunikaatiota ja lisää vuorovaikutusta. Innostavan musiikkikasvatuksen avulla pyritään parantamaan lasten elämänlaatua. Sen avulla lapset tulevat tietoisiksi roolistaan yhteisössään, yhteiskunnassaan ja maailmassa. Innostava musiikkikasvatus korostaa osallistumista, jonka avulla lapset kasvavat aktiivisiksi toimijoiksi yhteisössään. (Kurki 2000: 19–20.)

Innostava musiikkikasvatus perustuu aktiiviseen ja osallistavaan pedagogiikkaan ja niistä nouseviin menetelmiin (Kurki 2000: 25). Innostavassa musiikkikasvatuksessa hyödynnetään monipuolisesti eri työtapoja, joita ovat laulaminen, soittaminen, liikkuminen, kuunteleminen, improvisaatio sekä muut taiteenalat: draama, kuvataide ja sanataide. Musiikkikasvattaja hyödyntää opetuksessaan eri työtavoista kehittyneitä menetelmiä.

Eräänä tavoitteena innostavassa musiikkikasvatuksessa ovat kulttuurinen demokratisaatio ja kulttuurinen demokratia (Kurki 2000:25). Kulttuurisen demokratisaation tarkoituksena on levittää mahdollisimman laajalle ns. eliittien kulttuuria ja pienentää kuilua, joka muodostuu koulutuksellisesta ja kulttuurisesta eriarvoisuudesta. Kulttuurisessa demokratiassa tunnistetaan jokaisen kyvyt ja mahdollisuudet toimia kulttuurin piirissä. Tarkoituksena on siis omaksua sellainen elämäntyyli, jossa taide ja luominen ovat luonnollisena osana elämää. (Kurki 2000: 58–59.)

Ryhmän autonomia ja ryhmäprosessien syntyminen vahvistuu innostavan musiikkikasvatuksen ansiosta. (Kurki 2000: 25). Musiikin tekeminen yhdessä vahvistaa luonnollisesti ryhmään kuulumisen tunnetta. Jokainen muusikko on tärkeä. Lapset kehittävät ja ideoivat musiikkikasvatustoimintaa. Musiikkikasvattaja hyödyntää omaa ammattitaitoaan soveltaessaan lasten ideoita käytäntöön.

Toiminta muodostuu käytännöistä, jotka saavat aikaan aloitteellisuutta ja osallistumista. Innostava musiikkikasvatus sisältää toiminnan ja sen merkityksen pohdinnan vuorovaikutusta. (Kurki 2000: 26.) Innostava musiikkikasvattaja käyttää musiikkia sanattomana kielenä, jonka avulla hän saa myös arimman ja vetäytyneimmän lapsen rohkaistumaan ja osallistumaan toimintaan oman temperamenttinsa mukaisesti. Musiikkikasvattaja osaa ottaa käyttöönsä lasten tekemiä ehdotuksia. Näin lapsi saa kokemuksen omasta ainutlaatuisuudestaan ja arvokkuudestaan ja se taas lisää lapsen aloitteellisuutta jatkossakin.

Innostavan musiikkikasvatuksen tavoitteet asettuvat lapsen kasvun tukemisen ja musiikin oppimisen välimaastoon. Toiminta muodostuu työtavoista ja menetelmistä, joiden tavoitteena on opettaa musiikkia huomioiden lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen tukeminen. (Kurki 2000: 26–27).

Innostavan musiikkikasvatuksen avulla etsitään resursseja, jotka vahvistavat yksilöiden ja ryhmien identiteettiä ja pääosaa omassa kulttuurisessa ja sosiaalisessa kehyksessään oman yhteisönsä ja alueensa sisällä (Kurki 2000: 27). Musiikkikasvatuksen piirissä sellainenkin lapsi, joka on vaarassa syrjäytyä, saa uuden mahdollisuuden tulla kuulluksi ja nähdyksi. Lapsi, joka saa toistuvasti negatiivista palautetta, voi saada onnistumisen kokemuksen musisoimisen avulla. Identiteetin vahvistuminen saattaa muuttaa lapsen mahdollisuuksia päästä irti syrjäytymisen kierteestä.

Yksilöiden ja ryhmien välisiä vuorovaikutuksen verkkoja luodaan innostavan musiikkikasvatuksen avulla (Kurki 2000: 28). Lasten musisoidessa yhdessä, he luovat uudenlaista kommunikaatiota keskenään. Tämän sanattoman kommunikaation myötä syntyy mahdollisuus erilaiseen ja parempaan verbaaliseen kommunikaatioon. Kun kommunikaatio kasvaa ensin ryhmän sisällä, sen vaikutukset ulottuvat pian myös ryhmän ulkopuolelle.

Innostava musiikkikasvatus sisältää sellaisia elementtejä, jotka tukevat ihmisten sosiaalista kasvua, heidän sosiaalisen tietoisuutensa heräämistä ja lujittumista sekä sosiaalista sitoutumista. Nämä asiat ovat nykyisessä järjestelmässä jääneet vähemmälle huomiolla kasvatusjärjestelmän suosiessa ensisijaisesti älyllisyyttä ja akateemisuutta. (Kurki 2000: 41.) Sosiaalinen kasvu ja hyvinvointi ovat edellytyksiä muulle toiminnalle. Älystä ja akateemisuudesta ei ole suurtakaan iloa, jos niitä ei kykene käyttämään.

Sosiokulttuuriseen innostamiseen liittyvän kulttuurikäsitteen mukaan yhteiskunnan kehitys on kulttuurista kehittyneisyyttä. Kulttuurinen kehitys näkyy ihmisten ja yhteiskunnan välisten suhteiden laadussa, siinä millainen on ihmisten autonomian aste ja heidän kykynsä löytää paikkansa maailmassa, miten ihmiset kykenevät vuorovaikutukseen toistensa kanssa ja samalla kiinnittymään yhteiskuntaan että vapautumaan siitä. Ikävän usein kulttuuripoliittinen keskustelu keskittyy taloudellisiin kysymyksiin, jolloin tämä sosiaalinen näkökulma jää puuttumaan. (Kurki 2000: 59.)

3.2 El Sistema

Venezuelan nuoriso-orkesteriverkko El Sistema on loistava esimerkki toimivasta sosiokulttuurisesta innostamisesta. Musisoinnin ilo konkretisoitui Paul Smacznyin dokumentissa *El Sistema - Venezuela soittaa*. Lapset lauloivat kaduilla ja huolimatta jopa pelottavasta ympäristöstä, heillä oli turvallinen olo. He pysyivät poissa rikosten ja päihteiden maailmasta musiikin ansiosta. (Smaczny 2009.)

Fundación del Estado para el Sistema Nacional de las Orquestas Juveniles e Infantiles de Venezuela, tutummin El Sistema on julkisin varoin rahoitettu yksityinen musiikin koulutusohjelma, Venezuelan nuoriso-orkesteriverkosto, joka perustettiin vuonna 1975 (Blackmore 2007). Järjestelmän perustaja on José Abreu, joka on Venezuelan entinen kansanedustaja ja kulttuuriministeri (Sirén 2008b). Ensimmäisessä nuoriso-orkesterin esiintymisessä oli 11 soittajaa, mutta tällä hetkellä orkesteriverkostossa soittaa 315 000 lasta (Gould 2005; Sirén 2008b).

El Sistema toimii 172 musiikkikeskuksessa, joista 12 on Caracasissa. Keskukset sijaitsevat slummeissa ja toimivat myös päivähoitopaikkoina, kun vanhemmat tekevät pitkiä työpäiviä. Caracasiin on valmistunut hiljattain uusi musiikkitalo, ”Sosiaalisen toiminnan keskus”. El Sistema saa seuraavan vuosikymmenen aikana käyttöönsä Venezuelan julkisten koulujen tiloja iltapäivisin, jolloin toiminnan toteuttamisen mahdollisuudet kasvavat valtavasti. (Sirén 2008a.)

Koulutusjärjestelmän tarkoituksena on tehdä musiikista lapsille elämäntapa (Blackmore 2005). Helsingin Sanomien artikkelissa Venezuelan musiikki-ihmeen isä uskoo, että musiikilla muutetaan maailmaa (Sirén 2008b). Abreu toteaa, että: ”Lapsi hahmottaa maailmaa esteettisesti ennen kuin oppii tekemään sen tietoisesti. Lapselta riistetään kehitys, jos hän ei saa tuottaa ja kokea esteettisiä elämyksiä.” Abreu kummastelee, miksi estetiikkaa pidetään elitistisenä (Sirén 2008b). El Sisteman yksi tehtävä onkin raivata klassiselle musiikille tilaa kansankulttuurissa ja tehdä siitä kaikkien ihmisten musiikkia (Gould 2005).

El Sistemaan saa kuka tahansa tulla mukaan, mikäli innostusta ja sitoutumista soittamiseen riittää. Oppilas saa valita oman soittimensa ja saa sillä ilmaista opetusta joka arki-iltapäivä ja lauantaiamuisin. Opetus sisältää soittamisen lisäksi muitakin työtapoja, kuten laulamista, tanssia ja kehorytmejä. (Blackmore 2007.) Jokaisella oppilaalla on oma soitin, josta hänen tulee huolehtia (Lamér 2008). Musiikinopetus toteutetaan ryhmäopetuksena ja suurin osa edenneistä oppilaista toimii opettajina nuoremmilleen (Kylänpää 2008; Blackmore 2005). Jokainen ryhmä harjoittelee tavallisesti 2-3 tuntia joka päivä musisointia, johtamista ja säveltämistä (Lamér 2008).

Vasta-alkajat pääsevät heti soittamaan yhdessä toisten kanssa. Lapset ja nuoret 2-vuotiaista 18-vuotiaisiin on ryhmitelty siten, että jokainen tuntee olevansa mukana. He oppivat kuuntelemaan muita ja kunnioittamaan muita. (Lamér 2008.) Pienet lapset aloittavat soittamisen instrumenttiopinnoilla ja harjoittelevat ns. paperiorkesterissa orkesteritaitoja. Paperiorkesterissa heillä on käsissään pahviset soittimet ja musiikkia tuotetaan pääosin laulaen. Näin harjoitellaan kapellimestarin seuraamista ja yhteistyötaitoja, jotka orkesterisoittamisessa ovat välttämättömiä. (Smaczny 2008.)

Lapset pääsevät esiintymään heti, kun alkavat oppia instrumenttinsa hallintaa.

Esiintyjistä tulee naapuruston ylpeys ja he innoittavat myös vanhempia tutustumaan suuriin säveltäjiin. (Gould 2005.) Venezuelassa konsertteihin onkin tulvimalla yleisöä (Blackmore 2005).

Vaikka nuoriso-orkesteriverkon toiminnasta on noussut maailmankuuluja ammattimuusikkoja, kuten kapellimestari Gustavo Dudamel, lopulta vain murto-osa päätyy ammattimuusikoiksi. El Sistema on enemmän sosiaalinen projekti. (Sirén 2008a.) Helsingin sanomien artikkelissa Venezuelan musiikki-ihmeen isä uskoo, että musiikilla muutetaan maailmaa (Sirén 2008b) José Abreu toteaa: “Kun lapsi ryhtyy soittamaan, musiikki on valo, joka valaisee ensin koko köyhän perheen, sitten naapuruston, sitten koko yhteisön!”

Noin 90 % toimintaan osallistuvista lapsista on alimmasta elintasoluokasta (Gould 2005). El Sisteman avulla lapset pysyvät poissa kaduilta, he saavat iltapäivähoitoa ja musiikkitoiminta rikastaa jokaisen lapsen elämää (Sirén 2008a). Köyhien perheiden lapset saavat järjestelmältä ilmaiset instrumentit (Sirén 2008b).

El Sistema on innoittanut muita maita kopioimaan järjestelmää joissain muodoissa omiin maihinsa ja tukemaan olemassa olevaa järjestelmää. The Scottish Arts Council kiinnostui järjestelmästä, jonka avulla he halusivat tuoda sosiaalista muutosta huonommille alueille. (Blackmore 2007.) Toiminta käynnistettiin vuonna 2003 julkaistun raportin pohjalta ja toimii aktiivisesti soveltaen toimintaansa taidemusiikin lisäksi rytmimusiikin opetusta (Scottish Arts Council 2003). Tämän lisäksi esimerkiksi Yhdysvaltoihin ja Saksaan on syntynyt nuoriso-orkesteriverkostoja (Sirén 2008).

4 TILANNEKATSAUS: MUSIIKKIKASVATUS PÄIVÄKODEISSA

Stakesin laatiman Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet eli vasu -asiakirjan mukaan lapsen kasvattajayhteisön tulisi mahdollistaa lapsen taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen lapsen omia persoonallisia valintoja ja havaintoja kunnioittaen. Asiakirjan mukaan lapsella tulee olla mahdollisuus toimia taiteen eri osa-alueilla monipuolisesti, maalaten, piirtäen, soittaen, laulaen, rakentaen, näytellen, tanssien, nikkaroiden, askarrellen, ommellen, kuunnellen tai keksien satuja ja runoja. Kasvattajan tehtävä on ohjata lasta, jotta lapsi saavuttaisi asettamansa tavoitteen. Kasvattaja dokumentoi lapsen toimintaa ja järjestää tilaisuuksia taiteellisten tuotosten esittämiseen. Asiakirjassa todetaan, että kasvattajan tulisi löytää taiteesta väline ihmisyyteen kasvamisessa ja kasvattamisessa. Kasvattaja, joka iloitsee ja nauttii taiteesta, luo ympärilleen innostavan ilmapiirin ja on esikuvana taiteeseen suhtautumisen tavoista. (Stakes 2005: 24)

Helsingin varhaiskasvatussuunnitelmassa musiikkia ei erikseen mainita, mutta useassa kohdassa suunnitelmaa korostetaan taiteellisen kokemuksen merkitystä. Hoidon kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuutta kuvataan seuraavasti: ”Tasapainoinen kasvu, kehitys ja oppiminen tähtäävät lasten itsenäisen toimintakyvyn ja elinikäisen oppimisen perustan luomiseen ja edelleen kehittymiseen. Siihen lapsi tarvitsee aikaa, tilaa ja mahdollisuuksia omaehtoiseen, lapsille ominaiseen toimintaan, leikkimiseen, liikkumiseen, tutkimiseen ja taiteelliseen kokemukseen ja ilmaisemiseen. Kasvattajien tehtävänä on rikastaa, jäsentää, ohjata ja tukea lasten toimintaa.” (Helsingin kaupungin sosiaalivirasto 2007: 9.)

Erkki Tiusanen kritisoi artikkelissaan ”Musiikki osana esteettistä kasvatusta” voimakkaasti tämän hetken opetussuunnitelmaa tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteita musiikkikasvatuksen suunnitelman ja tavoitteiden ympärilyöreydestä. Hänen mielestään tavoitteet lausutaan yleisinä abstraktiolauseina. Opetussuunnitelma pitäisi Tiusasen mukaan laatia käytännön kasvatustyötä ohjaavalla tasolla. Nyt käytännön toteutuksen ratkaiseminen on jätetty kokonaan kunnille ja päiväkotien henkilökunnalle, jotka käytännön ihmisinä kokevat tehtävän mahdottomana. (Tiusanen 2008: 177.)

4.1 Päiväkotien henkilökunnan musiikkikasvatukselliset kyvyt

Tämän työn puitteissa perehdyimme päiväkodeissa työskentelevien lähihoitajien, sosionomien ja lastentarhanopettajien ammatillisen koulutuksen sisältöihin. Tutustuimme mm. Helsingin yliopiston kasvatustieteen kandidaatin, Metropolian sosionomikoulutuksen, Diakonia-ammattikorkeakoulun sosionomikoulutuksen ja Laurea sosionomikoulutuksen opinto-oppaisiin sekä lähihoitajien eli sosiaali-terveysalan perustutkinnon opetussuunnitelman perusteisiin.

Helsingin yliopistossa kasvatustieteen kandidaatin eli tulevan lastentarhanopettajan opintoihin kuuluu pakollisena kurssina Musiikin didaktiikka I, joka on laajuudeltaan neljä opintopistettä (Soveltavan kasvatustieteen laitos). Metropolia ammattikorkeakoulusta valmistuvan sosionomin, joka voi toimia lastentarhanopettajana, opintoihin kuuluu opinto-oppaan mukaan neljän opintopisteen suuruinen Luovuus ja ryhmätoiminnan perusteet -kurssi sekä viiden opintopisteen laajuinen Ilmaisulliset menetelmät -kurssi. Näihin yhteensä yhdeksään opintopisteeseen kuuluu siis lisäksi kaikki muut taiteen muodot musiikin rinnalla. (Metropolia opinto-opas.) Laurea-ammattikorkeakoulun musiikin lehtorin Anne Eskelisen kertoman mukaan, Laurea-ammattikorkeakoulussa tuleva sosionomi saa musiikinopetusta Luovuus osallisuuden vahvistajana -opintojakson aikana. Jakson sisällä oppilas voi valita vapaaehtoisen 10 opintopisteen laajuisen Musiikin syventävät opinnot -kurssin. Sosionomi voi myös valita Luovuus osallisuuden vahvistajana -opintokokonaisuuden sijaan Lapsen ja perheen tukeminen -opintokokonaisuuden, johon taideopintoja ei kuulu lainkaan. (Eskelinen 2009.) Diakonia-ammattikorkeakoulun opinto-oppaasta musiikkia, taidetta tai ilmaisullisia työtapoja ei löytynyt lainkaan (DIAK opinto-opas).

Lastenhoitajaksi valmistuva lähihoitaja suorittaa opinnoissaan sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon ja Kasvun ja kehityksen tukeminen varhaislapsuudessa -opintokokonaisuuden suuntautuessaan lasten hoitoon. Opintojensa aikana hän on saanut musiikin opetusta peruskoulun tai lukion jälkeen 16 opintoviikon laajuisen Kasvun ja kehityksen tukeminen varhaislapsuudessa -opintokokonaisuuden sisällä määrittelemättömän määrän. Tavoitteeksi on asetettu Opetushallituksen julkaisemassa opetussuunnitelmassa, että: ”Opiskelijan on osattava ohjata ja tukea eri-ikäisiä ja eri

kehitysvaiheissa olevia lapsia itseilmaisussa, luovassa ja kasvatuksellisessa toiminnassa (äidinkieli, musiikki, kuvallinen ilmaisu ja liikunta).” (Opetushallitus 2001.)

Laurea-ammattikorkeakoulussa 10 opintopisteen laajuiseen Musiikin syventävät opinnot -kurssin musiikin lehtori Eskelinen on koostanut kolmesta osa-alueesta: yhteismusisointi, musiikkitoiminnan suunnittelu, ohjaus ja arviointi ja musiikin terapeuttisuus. Eskelinen painottaa käytännön valmiuksien tarjoamista opiskelijoille. Hän toivoo, että asiat olisivat mahdollisimman helposti sovellettavissa käytäntöön, jolloin kynnys musiikkitoiminnan toteuttamiseen madaltuu ja onnistumisen kokemusten kautta halu oppia ja kartuttaa osaamistaan lisää kasvaa. (Eskelinen 2009.)

Laurea-ammattikorkeakoulun Musiikin syventävät opinnot -kurssi on suunniteltu hienosti. 10 opintopistettä musiikkiopintoja ei silti riitä siihen, että lapsille voisi laadukkaasti ja monipuolisesti opettaa musiikkia huomioiden samalla sosiaalisen kasvun tukemisen mahdollisuudet musiikin avulla. Kari Ahonen tutkii artikkelissaan ”Opettajaksi opiskelevien musiikkimieltymyksistä” opiskelijoiden suhdetta musiikkiin, musiikin merkitystä opiskelijoille ja kuinka opiskelijat arvottavat musiikkia. Ahonen tutkii tämän pohjalta opiskelijoiden kykyä opettaa musiikkia tulevassa työssään. (Ahonen 2008: 177.)

Ahosen kartoituksessa kohdehenkilöinä olivat Savonlinnan opettajankoulutuslaitoksen syksyllä 2005 aloittaneen ensimmäisen vuosikurssin opiskelijoita. Opiskelijoista 2/3 opiskeli luokanopettajakoulutuksessa ja 1/3 lastentarhanopettajakoulutuksessa ja kaikki olivat iältään noin 20-vuotiaita. Opiskelijoissa oli 76 naista ja 10 miestä ja he olivat eri puolilta Suomea. Kartoituksen mukaan lastentarhanopettajaopiskelijoista 71 prosentilla ei ollut aikaisempia musiikkiopintoja. Ahonen kirjoittaakin olevansa erittäin huolissaan tästä tuloksesta. Hän näkee, että juuri päiväkodeissa voitaisiin osaavan opettajan johdolla tehdä lasten musiikillisen kasvun kannalta korvaamattoman arvokasta työtä. Artikkelissaan Ahonen (2008: 187) kirjoittaa: ”Rockmuusikoiden suosima slogan ”Soittotaidon voi helposti korvata asenteella” ei valitettavasti päde monipuoliseen musiikkikasvatukseen, vaan opettajalta vaaditaan sujuvia laulu-, soitto-, sovitus- ja johtamistaitoja.” Ahosen mielestä opettajankoulutuslaitokseen päässeistä läheskään kaikilla ei ole realistisia edellytyksiä edetä musiikkiopinnoissaan niin pitkälle, että he kykenisivät vastaamaan musiikinopetuksesta työssään. (Ahonen 2008.)

Erkki Tiusanen siteeraa artikkelissaan Musiikki osana esteettistä kasvatusta Stakesin laatimaa Varhaiskasvatussuunnitelmaa (Tiusanen 2008: 172): ”Taiteelliset peruskokemukset syntyvät musiikillista, kuvallista, tanssillista ja draamallista toimintaa, kädäntaitoja sekä lastenkirjallisuutta vaalivassa ympäristössä.” Tiusanen kritisoi voimakkaasti sitä, että taiteen odotetaan tippuvan syliin, kun taiteen syntymiselle vain annetaan mahdollisuus. Taide vaatii todellisuudessa syntyäkseen työtä: harjoittelua ja opettelua. (Tiusanen 2008: 172–173.) Tätä työtä tulisi musiikkikasvatuksen toteuttajalla olla taustallaan paljon, jotta hän pystyy muuttamaan oppimansa ja harjoittelemansa lapsille suunnatuksi musiikkikasvatukseksi. Päiväkodin henkilökunnalla ei ole ilman omaa harrastuneisuutta tarpeeksi musiikkityötä takanaan, jotta he voisivat toteuttaa laadukasta ja monipuolista musiikkikasvatusta päiväkodeissa.

Päiväkodin henkilökunnan viimeisin kokemus musiikinopetuksesta saattaa siis olla peräisin seitsemännen luokan musiikkitunneilta. Kokemuksen puutetta huolestuttavampana näemme asenteet. Ahosen opettajaopiskelijoille teettämän kyselyn mukaan 38 % vastaajista ei halunnut laajentaa musiikin tuntemustaan tulevaisuudessa tai koki tämänhetkisen tilanteen hyväksi. Tämä joukko muodostui musiikkia opiskelleiden 23 prosentista ja musiikkia opiskelemattomien oli 44 prosentista, eli suppeamman musiikkikokemuksen omaavat opiskelijat kokivat musiikin vähemmän mielenkiintoiseksi. (Ahonen 2008.)

Ammattikorkeakoulumme, ennen Stadia ammattikorkeakoulu, työskenteli helsinkiläisen Koulutanhuan päiväkodin kanssa yhteistyössä lukuvuonna 2003–2004. Lukuvuoden kestävä projektin aikana koulumme varhaisiän musiikkikasvattajaopiskelijat tekivät opetusharjoitteluopintojaan päiväkodissa. Projekti päättyi Helsingin sosiaaliviraston kirjelmään, jonka mukaan: ”Lähtökohtamme on se, että päiväkodeissa työskentelee monipuolisesti ammattitaitoista henkilöstöä, joka kykenee huolehtimaan myös näistä tarpeista.” Sosiaalivirasto ei halunnut päiväkotiin ulkopuolisia taidekasvattajia. Kysymys kuuluukin: onko päiväkodin henkilökunnalla todellisuudessa mitään mahdollisuuksia hyödyntää taidetta monipuolisesti opetuksessaan?

4.2 Kysely päiväkotien musiikkikasvatuksesta

Olimme puhelimitse yhteydessä yhdeksään helsinkiläiseen päiväkotiin 9.2.2009. Tavoitteena oli saada vastauksia kyselyymme ympäri Helsinkiä, jonka vuoksi valitsimme päiväkodit eripuolilta Helsinkiä. Päädyimme tähän ratkaisuun, koska eri alueilla erot elintasossa ja väestörakenteessa voivat vaikuttaa musiikkikasvatuksen määrään ja laatuun. Aikomuksemme oli haastatella päiväkotien johtajia siitä, miten ja missä puitteissa päiväkotien musiikkikasvatus tapahtuu. Kysyimme mm. seuraavia asioita:

- hoitopaikkojen määrä päiväkodissa
- henkilökunnan määrä
- kuinka usein päiväkodissa lauletaan, soitetaan, kuunnellaan musiikkia ja harrastetaan musiikkiliikuntaa ja improvisaatiota
- mitä soittimia päiväkodissa on
- mitä musiikkikirjallisuutta päiväkodissa on
- kuinka moni päiväkodin henkilökunnasta on soittotaitoinen
- mikä tuntuu haasteelliselta päiväkodin musiikkikasvatuksessa

(Liite 1)

Esittelimme puhelun alussa lyhyesti opinnäytetyömme aiheen: musiikkikasvattajan toimiminen päiväkodin tukena musiikkikasvatustyössä.

Muutaman soiton jälkeen totesimme, ettei johtajilla ole tarkkaa tietoa päiväkodeissa tapahtuvasta musiikkikasvatustyöstä. Päiväkotien johtajat kehottivat meitä ottamaan yhteyttä suoraan päiväkotien kasvatushenkilöstöön. Lopulta haastattelimme puhelimitse lastenhoitajia, lastentarhanopettajia ja yhtä erityislastentarhanopettajaa.

Valtaosa kyselymme vastauksista vastasivat varsin hyvin sitä käsitystä, mikä meillä päiväkotien musiikkikasvatuksen tilanteesta oli. Päiväkodeissa laulettiin ainakin muutamia kertoja viikossa. Useimmissa laulettiin joka päivä. Laulaminen kuuluu ryhmissä varsin usein päivittäisiin piireihin, esim. aamu- ja iltapäiväpiiriin. Jostain päiväkodista löytyi esim. laulukortit, jotka toimivat lorukorttien tapaan leikkinä. Päiväkodeissa järjestettiin myös viikoittaisia koko päiväkodin lauluhetkiä.

Soittoa oli päiväkodeissa yleisesti ottaen noin kerran viikossa tai harvemmin, vaikka soittimia oli päiväkodissa hyvin tarjolla. Muutamat vastanneista kertoivat ensin soittavansa noin kerran viikossa, mutta totesivat hetken kuluttua, että viimeisestä soittotuokiosta taitaakin olla jo pari viikkoa aikaa. Rytmisoittimet olivat yleisin päiväkodissa käytettävä soitinryhmä. Vastaajat mainitsivat tässä yhteydessä mm. kapulat, marakassit ja rytmimunat. Melodiasoittimia ei juurikaan käytetty. Eräs vastaaja kertoi varastossa olevista rikkinäisistä kanteleista ja toinen mainitsi laattasoittimet, joita ei voida käyttää, koska niitä ei ole koko ryhmälle.

Musiikkiin liikuttiin noin kerran viikkoon tai harvemmin. Kuten soittamisen kohdalla, vastaajat olivat epävarmoja siitä, kuinka usein musiikkiliikuntaa ryhmässä oli. Hajonta sen suhteen, mitä musiikkiliikunnaksi ymmärrettiin, oli kohtuullisen suuri. Eräs vastaaja kertoi ryhmässä järjestettävistä jumppahetkistä, kun taas toinen kertoi käyttävänsä tehden musiikkiliikunnallisia improvisaatioita ja luovaa tanssia. Yksi vastaajista kertoi, että musiikkiliikuntaa ei harrasteta.

Musiikkia kuunneltiin yleisimmin päivälevolla. Tässä yhteydessä musiikin kuuntelua saattoi olla päivittäin. Muuten musiikkia kuunneltiin harvoin. Erässä päiväkodissa lapset saivat viikoittain itse tuoda musiikkia ryhmässä kuunneltavaksi.

Musiikillista keksintää, improvisointia päiväkodeissa ei harrastettu juuri lainkaan. Monet vastaajista eivät edes oikein tienneet, mistä oli kyse. Yhdessä päiväkodissa oli tietty laulu, jonka välisoitto oli soitinimprovisaatiota.

Kuten aiemmin totesimme, päiväkodeista löytyivät suhteellisen hyvät soitinvarastot. Rytmisoittimia käytettiin eniten, vaikka muitakin soittimia olisi ollut käytettävissä. Useimmissa päiväkodeissa oli piano ja kitara, mutta käyttäjiä näille soittimille löytyi vähän. Ehdoton enemmistö vastaajista mainitsi soittimien olevan huollon tarpeessa. Uusia soitinhankintoja ei päiväkodeissa ollut tehty.

Yleisesti päiväkodeissa oli noin kaksi ihmistä, jotka osasivat soittaa jotain säestyssoitinta eli kitaraa, pianoa tai kanteletta. Soittotaitoinen henkilökunnan jäsen ei kuitenkaan voi soittotaidollaan palvella kaikkia päiväkodin lapsia kuin koko päiväkodin yhteisissä musiikkihetkissä. Muulloin hän on sidottuna omaan ryhmäänsä.

Laulukirjoja löytyi päiväkodeista vaihtelevasti. Eräässä päiväkodissa laulukirjat olivat kaikki vanhoja, lähinnä ala-asteopetukseen tarkoitettuja opuksia. Toisessa päiväkodissa taas vastaaja kertoi heiltä löytyvän ”varmaan kaikki varhaiskasvatukseen suunnatut” uudet laulukirjat. Kyseinen vastaaja osasi nimetä kirjoja erittäin hyvin. Tästä voi päätellä ainakin sen, että hän tiesi ja todennäköisesti tunsikin musiikin varhaiskasvatuksen laulukirjoja hyvin. Muutamissa vastauksissa valiteltiin sitä, että kirjat vain lojuivat kaapeissa ilman, että niihin ehti tutustua. Tämän vuoksi henkilökunnan käyttämän laulumateriaalin kerrottiin olevan työssä opittua, tallennettuna omaan päähän ja perinteisistä lauluista koostuvaa. Joissakin paikoissa kirjoihin ehdittiin perehtymään esimerkiksi henkilökunnan yhteisissä suunnittelukokouksissa.

Vastaajista usea totesi musiikkikasvatuksen haasteeksi suuret ryhmät. Soittimien käyttö tuntui osasta haasteelliselta, kun taas joku koki pärjäävänsä soittamisen ohjaamisessa hyvin. Muutama vastaajista halusi itse oppia soittamaan jotain soitinta. Suurimmaksi ongelmakohtaksi päiväkotien musiikkikasvatustyössä nousi oman kokemuksemme mukaan resurssien puute. Henkilökunnalla ei ole aikaa suunnitella ja toteuttaa musiikkituokioita. Lisäksi kaivattiin uusia ideoita ja tapoja musiikkitoiminnan järjestämiseen. Muutama vastaaja koki, että on vaikeaa tarjota lapsille musiikkiin liittyviä elämyksiä, kun ei ole itse ole musikaalinen tai innostunut musiikista.

Musiikin merkityksestä kysellessämme törmäsimme usein seuraavaan toteamukseen: ”Musiikkihetki on hyvää ”täytettä” päivään.” Lähes kaikki kyselyyn vastanneet kertoivat käyttävänsä musiikkia lepo hetken alkaessa lapsia rauhoittamaan. Useimmat vastanneet kertoivat musiikin olevan tärkeä tunnelmanluoja ja hauska ohjelmanumero. Vain yksi vastaaja osasi kysyttäessä eritellä musiikkikasvatuksen merkitystä. Kyseinen vastaaja, erityislastentarhanopettaja, nimesi musiikin sosiaaliseksi toiminnaksi, jolla on yhdistävä vaikutus ryhmän jäseniin.

4.3 Tapaus päiväkoti Fregatti

Olimme maaliskuun 2009 lopulla puhelinyhteydessä Ruoholahdessa sijaitsevaan, Helsingin kaupungin omistamaan päiväkoti Fregattiin. Kerroimme opinnäytetyömme

aiheesta, ja tavoitteestamme kartoittaa helsinkiläisten päiväkotien musiikkikasvatustyötä. Ehdotimme yhteistyötä päiväkodin kanssa musiikkikasvatuksen puitteissa niin, että me saamme seurata päiväkodissa pidettäviä musiikkituokioita ja tehdä kyselyä ja haastatella henkilökuntaa musiikkikasvatukseen liittyen. Vastavuoroisesti sovimme antavamme henkilökunnalle kehitysehdotuksia ja jonkinlaista koulutusta niiden asioiden tiimoilta, jotka henkilökunta musiikkikasvatuksessa kokee vaikeaksi.

Vierailimme päiväkoti Fregatissa kolme kertaa. Ensimmäisellä kerralla tutustuimme päiväkotiin ja seurasimme päiväkodin henkilökunnan vetämää musiikkituokiota. Jaoin henkilökunnalle musiikkikasvatukseen liittyvän kyselyn. Toisella käyntikerralla päiväkodin keskustelimme henkilökunnan kanssa pidetystä musiikkituokiosta, sekä yleisesti ottaen musiikkikasvatuksesta päiväkodissa ja päiväkodin arjesta. Viimeisellä käynnillä pidimme musiikkituokion, jonka olimme suunnitelleet päiväkodin käyttämän materiaalin pohjalta. Teimme loppukyselyn, jolla kartoitimme henkilökunnan mielipiteitä musiikkikasvatusprojektista.

4.3.1 Ensimmäinen vierailu

Vierailimme päiväkoti Fregatissa ensimmäisen kerran 8.4.2009. Keskustelimme aluksi kahden päiväkodin henkilökunnan jäsenen kanssa yleisesti alle kouluikäisten lasten musiikkikasvatuksesta ja mm. päivähoiton tilasta Suomessa. Seurasimme päiväkodin pääsiäisaiheista musiikkituokiota, johon osallistui koko päiväkoti ja ryhmä lapsia päiväkodin vieressä toimivasta perhepäivähoidosta.

Tunnelma päiväkodissa oli viihtyisä ja miellyttävä. Päiväkodin tilat oli jaettu kahteen kerrokseen, joista alemmassa oli pienten lasten ryhmät ja ylemmässä vanhempien lasten ja eskarilaisten ryhmät. Molemmissa kerroksissa oli suurehko, avara tila, jossa musiikkituokioita voidaan toteuttaa. Alakerrassa olevassa tilassa oli piano.

Keskusteluissa kävi selväksi, että henkilökunnan jäsenillä on halua toteuttaa musiikkikasvatusta päiväkodin lasten kanssa. Hahmottelimme yhdessä, mitä tarpeita päiväkodilla on musiikkikasvatuksen suhteen ja mitkä resurssit ovat. Muun muassa

suunnitteluajan puute nousi esiin tekijänä, joka rajoittaa toimintaa.

Musiikkituokion (Liite 2) tunnelma oli iloinen ja innostunut. Pidimme erityisesti tuokion vetäjän draaman käytöstä jännitteen ja eläytymisen ylläpitämisessä. Ohjaajan kanssakäyminen lasten kanssa oli luontevaa. Tuokion sisältö koostui enimmäkseen laululeikeistä. Laulut olivat ilmeisesti suurimmalle osalle lapsista tuttuja, vaikka kaikkia laulun säkeistöjä ei muistettukaan. Laulamisen lisäksi koko ryhmä soitti rytmikapuloilla. Soitettavan laulun muoto oli huomioitu hyvin. Laulun A-osassa vain osa lapsista soitti ja B-osassa taas toinen osa lapsista soitti.

Kaiken kaikkiaan musiikkituokiossa laulettiin, soitettiin ja kuunneltiin cd:ltä musiikkia. Tuokion loppupuolella lapset saivat esittää omia pieniä esityksiä, jotka olivat esimerkiksi lauluja tai tansseja. Kiinnitimme huomiota siihen, että lapset tulivat rohkeasti esiintymään ja halukkaita esiintyjä oli enemmän kuin esityksille oli varattu aikaa. Tämä vahvisti käsitystämme siitä, että tilanne oli lapsille turvallinen ja hauska.

4.3.2 Toinen vierailu

Vierailimme päiväkotia Fregatissa toisen kerran 17.4.2009. Tapaamisen tarkoitus oli käydä läpi musiikkituokiota, jota olimme viikkoa aikaisemmin olleet seuraamassa. Tapaamisen ajankohta oli järjestetty niin, että mahdollisimman moni henkilökunnan jäsenistä pystyisi osallistumaan. Halusimme tuoda esiin asioita, joihin kiinnitimme huomiota musiikkituokiossa, sekä keskustella yleisesti musiikkikasvatuksesta päiväkodissa.

Palautekeskustelussa juttelimme ajatuksistamme puolin ja toisin. Kehitysehdotuksina toimimme esiin, että lauluja musiikkituokiossa voisi olla vähemmän ja toistoa taas enemmän. Ehdotimme helppoja keinoja lisätä musiikin työtapoja, kuten soittamista ja musiikkiliikuntaa, toimintaan. Keskustelimme onnistuneesta draaman käytöstä musiikkituokiossa, sekä siitä, kuinka sitä voisi viedä vielä hieman pidemmällekin, jotta lasten eläytyminen ja keskittyminen olisi todella sataprosenttista. Henkilökunnan puolelta todettiin, että käyntimme ennen pääsiäistä oli herättänyt ajatuksia siitä, miten musiikkikasvatusta toteutetaan ja miten sitä voisi toteuttaa.

Halusimme korostaa keskustelussa sitä, että päiväkodissa tapahtuvan musiikkikasvatuksen ensisijainen päämäärä on tuottaa iloa ja tutustuttaa lapsi musiikin maailmaan laulaen, soittaen, liikkuen ja kuunnellen. Jokaisella päiväkodilla on luonnollisesti oikeus määrittää itse päiväkodissa tapahtuvan musiikkikasvatuksen tavoitteet. Kenties tavoitteena on kehittää lapsen musiikillisia valmiuksia ja opettaa esimerkiksi soiton alkeita. Oma näkökantamme on lapsen kasvamisen ja kehittymisen tukeminen musiikin avulla. Halusimmekin rohkaista päiväkotia siinä, ettei yksittäisten musiikillisten ja kehityksellisten tavoitteiden yksityiskohtainen avaaminen ja huomioon ottaminen musiikkituokiota suunnitellessa ole tarpeen. Tärkeämpää kuin se on monipuolisuus, riemu ja yhteisöllisyys.

Yhdessä päiväkodin henkilökunnan kanssa päätimme, että tulemme pitämään koko päiväkodille musiikkituokion, johon henkilökunta osallistuu. Päätimme toteuttaa tuokion mahdollisimman käytännönläheisenä, ja vain päiväkodin omaa rekvisiittaa käyttäen.

4.3.4 Kolmas ja viimeinen vierailu päiväkoti Fregattiin

6.5.2009 pidimme päiväkoti Fregatissa musiikkituokion, johon osallistui koko päiväkoti. Valmistelimme päiväkodin yhteiseen musiikkituokioon Pikku päästäisestä kertovan tarinan (Liite 3), jossa Pikku päästäinen -laulun mukana matkustetaan ja tavataan erilaisia äitejä ja palataan lopulta oman äidin luo. Musiikkituokio järjestettiin päiväkodissa alakerran suuressa tilassa, jossa oli piano.

Musiikkituokion aikana lapset olivat hyvin mukana toiminnassa. Uudenlainen toiminta ja uudet ohjaajat vapauttivat lapset lähes riehuntaan, kun lähdimme liikkeelle penkeiltä. Totesimmekin, että musiikkituokion suunnittelu olisi kovin erilaista, jos ryhmä olisi tutumpi. Toisaalta silloin ei toimintaan asennoituisi yhtä vapain näkemyksin.

Suuri ryhmä asettaa omat haasteensa, mutta toiminnan suunnittelu ei ole mahdotonta. Suunnittelu vaatii aikaa ja pitkäjänteisyyttä. Parhaaseen tulokseen päästäisiin, jos lapset voisivat harjoitella pienissä ryhmissä erilaisia esityksiä ja muuta toimintaa, jotka

voitaisiin tuoda koko päiväkodin yhteiseen hetkeen. Lasten jako esimerkiksi tanssijoihin ja soittajiin olisi silloin luontevampaa.

Tarinamme alkoi Pauli Päästäisen muovailulla. Annette muovaili päästäistä muovailuvahasta ja Heidi taputti lasten kanssa polviin lorutellen samalla Pikku päästäinen -laulua. Taputus vaihdettiin välillä reisiin ja yhteen -taputukseksi. Kun Pauli Päästäinen oli valmis, esitti Annette Pauli Päästäistä, joka kertoi itsestään ja siitä, kuinka hän on kyllästynyt äidin komenteluun ja valitukseen. Pauli päätti karata ja lauloimme lasten kanssa Pikku päästäistä taputellen samalla eri tavoin.

Pauli Päästäinen näki jotain erikoista ja kuuli jotain kummaa. Heidi soitti tässä kohden nyrkillä pianoa hyppimisen tapaan. Lopulta Heidi otti malletit korviksensa ja kääntyi lasten puoleen sanoen: ”Tässä isäpupu on.” Näin lähti liikkeelle seuraava laulu Pupuperhe. Soitimme malleilla sykkettä esimerkiksi muutamaan kertaan. Seuraavaksi lapset pääsivät itse soittamaan ja halukkaita olikin paljon. Paloja oli sen verran vähän, että kerralla soittamaan pääsi kolme lasta. Otimme laulun moneen kertaan, jotta mahdollisimman moni pääsi soittamaan.

Pauli Päästäinen jatkoi matkaansa Pikku päästäisen tahdissa ja laulun sanojen mukaan kuulosteli kaikua. Pauli kuulikin jotain kummaa. Heidi koputteli pianoa hetken ja ryhtyi kohta kotkottamaan. Tämä kanahahmo nousi sitten seisomaan ja liikkui siipiään heilutellen ja marssien paikallaan Tipo, tipo, taapota -laulun tahtiin. Kun laulu oli käyty muutamaan otteeseen läpi ja liikunta oli tullut tutuksi, kuunneltiin laulu äänitteeltä ja tanssittiin sen tahtiin.

Pauli Päästäisen tuli lopulta ikävä kotiin ja oman äidin luokse. Hän lähti juosten omaan kotiinsa ja lasten kanssa taputettiin ja laulettiin Pikku päästäistä nopeaan tempoon. Lapset villiintyivät odotetusti tästä ja meteli oli kova. Jouduimme säkeistöjen välillä keskeyttämään laulun ja muistuttelemaan kauniista laulusta. Viimeiset kerrat nopeata taputusta ja laulua sujuivatkin todella hienosti.

Pauli Päästäinen pääsi vihdoinkin äidin luokse, eikä aikonut enää koskaan karata. Tarinamme päättyi lauluun Sano, sano todella. Kuuntelimme sen Annetten laulamana muutamaan kertaan. Lapset saivat silloin keinua A-osassa ja taputtaa reisiin B-osassa.

Otimme osan lapsista mukaan tanssiin ja osa osallistui leikkien tuolillaan ja laulaen mukana. Otimme laulun useaan kertaan ja päiväkodin henkilökunta otti laulun heti käyttöönsä perjantaiseen äitienpäiväkahvitilaisuuteen esitettäväksi ja leikittäväksi yhdessä äitien kanssa.

Tartuimme ylimääräisenä ohjelmanumerona päiväkodissa valmistettuihin äitienpäiväkortteihin, joissa oli Irmeli Warttinen-Suojalehdon Saako äiti rokata? - laulun sanoitus. Luimme laulusta ensimmäisen säkeen ja taputtelimme jo tuttuun tapaan loruttelun tahtiin. Lopulta lapset saivat tulla näyttämään omia rokkaustaitojaan ja muut taputtivat tahtia. Lauloimme vielä laulun ensimmäistä säettä ja silloin kaikki saivat omalla paikallaan rokata. Tämä tilanne oli täysin improvisoitu meidän puoleltamme ja todisti sen, että riittävällä osaamisen ja työtapojen hallinnan avulla, voi toimintaa vetää jopa ilman pitkällistä suunnitteluprosessia. Onko henkilökunnalla valmiuksia tehdä improvisoida toimintaa? Tätä päiväkodin kiireinen työtahti edellyttäisi.

Loppulaulun, Suljen ihanan soittorasian, jälkeen henkilökunta kyseli lasten toivelauluja. Eräs tytöistä ehdotti Värilaulua, jonka mukaan lapset voivat lähteä laulutilasta käsipesulle ja syömään. Pienet lapset jäivät alakertaan ja lapset jäivätkin lattialle tanssimaan piirissä laulun mukana. Viimeiset lapset saatettiin matkaan laulamalla: ”Kenellä on päällä mitä tahansa. Sen on vuoro mennä käsipesulle!”

Jätimme päiväkodin henkilökunnalle materiaalimme työtapojen sovelluksista käytäntöön ja vinkkejä toteutukseen.

4.3.4 Alku- ja loppukyselyiden tulokset

Teimme päiväkotit Fregatin henkilökunnalle kaksi kyselyä, joista ensimmäisen tarkoituksena oli kartoittaa henkilökunnan käsitystä päiväkodissa tapahtuvasta musiikkikasvatuksesta ja omasta musiikillisesta osaamisestaan. Loppukyselyssä tiedustelimme, minkälaisia ajatuksia pienimuotoinen projektimme herätti henkilökunnassa. Molempiin kyselyihin vastasi viisi henkilökunnan jäsentä, joista kolme oli koulutukseltaan lastenhoitajia ja kaksi lastentarhanopettajaa.

Kaikki alkukyselyyn vastanneet olivat täysin samaa mieltä siitä, että musiikki on tärkeää lapsen kehityksen kannalta, ja kokivat musiikin itselleen merkityksellisenä asiana. Viidestä vastaajasta neljä arvioi myös tuntevansa musiikkikasvatuksen tavoitteet ja työtavat, ja kaikki pitivät musisointia hauskana asiana. ”Musiikki, laulaminen ja rytmittely kuuluvat mielestäni arkeen ja jokapäiväiseen elämään”, muotoili eräs henkilökunnan jäsen.

Neljä viidestä vastaajasta oli sitä mieltä, että heidän koulutuksensa ei ole antanut riittäviä valmiuksia musiikkikasvatuksen toteuttamiseen ammatissa. Kaikki vastaajat kertoivat, ettei heillä ole mahdollisuutta suunnitella ryhmässä toteutettavaa musiikkitoimintaa työaikana. ”Koulutuksen kautta eväitä musiikkikasvatukseen en ole saanut laisinkaan”, kirjoitti palautteessaan eräs päiväkodin henkilökunnan jäsenistä.

Kaikki loppukyselyyn vastanneet päiväkodin henkilökunnan jäsenet olivat täysin tai osittain samaa mieltä siitä, että musiikkikasvatusprojektista oli heille hyötyä ja että se herätti ajatuksia musiikkikasvatuksen merkityksestä lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen tukena. Neljä viidestä vastanneesta kertoi saaneensa ideoita musiikkikasvatuksen toteuttamiseen ja ottavansa uudet ideat käyttöön. Kaikki vastaajat kertoivat osallistuvansa mielellään musiikkikasvatuksen täydennyskoulutuksiin.

Koska kyselyn otos oli erittäin pieni, voidaan kyselyä käyttää vain antamaan osviittaa päiväkodin henkilökunnan mielipiteistä ja tarpeista musiikkikasvatukseen liittyen. Oman kokemuksemme mukaan päiväkotit Fregatin ilmapiiri oli lämmin, ja henkilökunta osaavaa ja sydämellistä. Musiikkikirjallisuutta oli olemassa, samoin soittimia. Mikä tärkeintä, henkilökunnalla tuntui olevan innostusta toteuttaa musiikkituokioita ja arvioida toimintaansa.

5 MUSIIKKIOPISTOJEN JA PÄIVÄKOTIEN VÄLINEN YHTEISTYÖ

Varhaisiän musiikinopettajan on mahdollista antaa päiväkotipäivän aikana kaikille halukkaille päiväkotilapsille laadukasta musiikkikasvatusta. Musiikkikasvattaja saa päiväkodissa opetettavakseen ryhmän, jonka ryhädynamiikka on jo muodostunut. Päiväkoti-aikaan lapset ovat aktiivisimmillaan ja jaksavat keskittyä opetukseen. Henkilökunta saa apua kasvatustyössään ja oppii uutta musiikkikasvatuksesta.

Musiikkileikkikoulut ovat oiva vaihtoehto ja lisä päiväkotien musiikkikasvatukselle. Opetus sijoittuu tällöin usein iltaan. Anne Lindeberg-Piiroinen kirjoittaaakin Lastentarha-lehdessä julkaistussa artikkelissaan Jokaisella lapsella on oikeus myös musiikkiin seuraavaa: ”Usein muskariopettaja saa huomata, että osallistuminen oman ’työpäivän’ eli tarha-ajan jälkeen on monille lapsille fyysisesti varsin rankkaa. Yleensä lapsi odottaa muskariin tuloa ja iloitsee siitä, mutta on selvää, että lapselle on vaativa urakka jaksaa keskittyä uudelleen aktiivisen päivän iltapuolella, vaikka asiat ja musisointi kuinka kiinnostavat.” (Lindeberg-Piiroinen 2004.) Kaikilla perheillä ei ole taloudellisia ja ajankäytöllisiä resursseja tuoda lastaan musiikkileikkikouluun. Se sulkee monet perheet pois musiikkileikkikoulujen musiikinopetuksen piiristä.

Erkki Tiusanen kirjoittaa artikkelissaan Musiikki osana esteettistä kasvatusta musiikkileikkikoulunopettajien eli varhaisiän musiikinopettajien työmahdollisuuksista. Hän sijoittaisi varhaisiän musiikkikasvattajat, joilla saattaa olla myös lastentarhanopettajan pätevyys, päiväkoteihin erikoistuneiksi musiikinopettajiksi. (Tiusanen 2008: 175.) Joissain tapauksissa päiväkodista löytyykin jo ammattitaitoinen varhaisiän musiikinopettaja. Hän olisi ihanteellinen musiikkikasvattaja ja musiikkituokioiden järjestäjä päiväkodissa. Ongelmaksi muodostuu suunnitteluajan puuttuminen ja tiukka henkilöstötilanne. Kyseinen henkilö ei voi irrottautua omasta ryhmästään opettaakseen toisen ryhmän lapsia. Musiikkituokioiden ja musiikkitoiminnan järjestäminen vaatii koko henkilöstön sitoutumista toimintaan ja halukkuutta olla mukana toiminnan mahdollistajina.

Keravalla päiväkotimusiikkileikkikoulutoiminta on pyörinyt jo keväästä 1994 (Mäkinen

2008). Olemme haastatelleet ja vaihtaneet sähköpostiviestejä päiväkotimusiikkileikkikoulutoimintaa koskien Keravan musiikkiopiston apulaisrehtorin, varhaisiän musiikinopettajan ja Musiikki kuuluu kaikille -hankkeen toteuttajan Leena Mäkisen kanssa. Lisäksi olemme haastatelleet ja olleet sähköpostiyhteydessä varhaisiän musiikinopettaja Paula Fromin kanssa, joka on toteuttanut päiväkotimusiikkileikkikouluja Porvoon seudun musiikkiopistossa. Näiden haastatteluiden pohjalta olemme kirjoittaneet yhteenvetoa päiväkotien ja musiikkiopistojen yhteistyön synnyttämiseksi. Lisäksi olemme avanneet lyhyesti varhaisiän musiikkikasvattajan työnkuvan sisältöä ja huomioitavia seikkoja, kun toimintaympäristönä onkin päiväkoti.

Käytämme työssämme päiväkotimusiikkileikkikoulusta termiä musiikkituokio. Tällä haluamme teroittaa musiikkituokion sisällöllistä eroavaisuutta musiikkileikkikouluun verrattuna. Musiikkituokio toteutetaan monella tapaa erilaisessa ympäristössä kuin musiikkileikkikoulu. Musiikkituokioiden suunnittelussa ja toteuttamisessa tärkein huomioitava asia lasten lisäksi on päiväkodin henkilökunta. Henkilökunta täytyy kohdata arvostavalla asenteella, koska heillä on laajaa osaamista ja kokemusta. Emme halua kuormittaa heitä lisää, vaan haluamme toimia heidän kanssa yhteistyössä auttaaksemme kasvatustehtävässä.

Musiikkituokioissa on käytettävä kaikki päiväkodin ja varhaisiän musiikkikasvattajan yhteistyön mahdollisuudet. Varhaisiän musiikinopettaja ei tule päiväkotiin vetämään omaa tuokiotaan, vaan hyödyntää opetuksessaan päiväkodin teemoja ja räätälöi opetuksensa päiväkodin toimintaa palvelevaksi yhdessä päiväkodin henkilökunnan kanssa. Musiikkituokio on kiinteästi sidoksissa päiväkodin muuhun toimintaan. Toiminta on yhtä paljon musiikilla kasvattamista kuin musiikin opettamista.

5.1 Musiikkiopiston ja päiväkodin yhteistyön käynnistäminen

Päiväkodeissa tapahtuvan ja musiikkiopiston toteuttaman musiikkikasvatustoiminnan tärkein mahdollistaja on kunta tai kaupunki. Päiväkotimusiikkileikkikoulun suurimpana esteenä kuntien ja kaupunkien puolelta nähdään maksullisen toiminnan eriarvoistava vaikutus. Tämä asia voidaan huomioida esimerkiksi siten, että he, jotka eivät maksa

tulojen perusteella päivähoitomaksua, saavat anoa musiikkiopistolta lapselleen vapaaoppilaspaikkaa tai maksukevennystä.

Päiväkodeissa tapahtuvaan musiikkikasvatukseen täytyy valmistautua pohtimalla toimintaan mukaan tulevien päiväkotien määrää ja näiden lapsimäärää, jotta voidaan hahmottaa tulevien musiikkituokioryhmien määrä. Tiedottamisesta ja päiväkotiympäristöön tutustumisesta tulee sopia hyvissä ajoin päiväkodinjohtajan ja päiväkodin henkilökunnan kanssa. Päiväkodin tilat, varusteet ja muut puitteet tulee kartoittaa tutustumiskäynnillä. Ryhmien jakaminen ja yhteisistä pelisäännöistä sopiminen tehdään yhdessä päiväkodin henkilökunnan kanssa esimerkiksi päiväkodin henkilökuntapalaverissa. Päiväkodin henkilökunnalla on paras tieto siitä, miten ryhmäjako kannattaa suorittaa ja minä päivänä ja mihin aikaan opetusta kannattaa toteuttaa. Päiväkodin henkilökunnan kanssa yhteistyössä toimitetaan musiikkileikkikoulutoiminnan alkamisesta perheille informaatiota ja tarjotaan mahdollisuus ilmoittautua toimintaan. (From 2009.)

Musiikkituokioilla päiväkodissa on henkilökuntaa kouluttava vaikutus. Päiväkodin henkilökunnan seurattessa ja osallistuessa musiikkituokioihin, saavat hekin uutta tietoa ja oppia musiikkikasvatuksen toteuttamisesta. He eivät siis ole passiivisia toiminnan seuraajia vaan aktiivisia osallistujia ja oppijoita. Ammattitaitoinen musiikkikasvattaja ottaa päiväkodin henkilökunnan mukaan oppimaan ja nauttimaan musiikista. Musiikkikasvattaja ohjeistaa henkilökuntaa jatkamaan siitä, mihin on itse jäänyt. Toimintaa voi jatkaa musisoimisen lisäksi esimerkiksi maalaamalla, liikkumalla, lukemalla, näyttelemällä tai sisällyttämällä toimintaa matematiikkaan teeman aiheiden mukaisesti.

Päiväkoti tarjoaa musiikkiopistolle tilat ja puitteet opetuksen järjestämistä varten. Musiikkiopisto puolestaan kouluttaa henkilökuntaa, järjestää päiväkodilla konsertteja ja lainaa omaa välineistöään päiväkodin omiin musiikkihetkiin. (Mäkinen 2008.) Musiikkiopisto tarjoaa apuaan päiväkodille sopivan musiikkivälineistön hankkimisessa.

5.2 Ryhmä toimintaympäristönä

Musiikkituokio päiväkodissa järjestetään niin, että ryhmäkoko on normaalia päiväkodin ryhmäkokoja pienempi. Ihanteellinen ryhmäkoko on noin 7-12 lasta eli määritykseltään pienryhmä. Pienryhmässä opettajan on helppoa huomioida kaikkia lapsia eikä kukaan jää toiminnan ulkopuolelle. Pienryhmässä osallistuminen on tasaista ja koko ryhmän välinen vuorovaikutus helpompaa kuin isossa ryhmässä. Pienryhmä on persoonallinen ja samanmielinen ja se antaa osallistujilleen mahdollisuuden itsenäisyyteen. (Ekström, Leppämäki & Vilén 2002: 213.)

Helsingiläisiin päiväkoteihin tekemämme puhelinkyselyn mukaan useimmat päiväkodit toteuttavat laulu- ja musiikkihetkiä lähinnä kaikkien oman ryhmänsä lasten kanssa yhdessä. Yli kolmevuotiaiden ryhmässä saattaa olla lapsia yli 20. Kyselyssä nousikin useasti esiin musiikkikasvatustyön haasteellisuus suurten ryhmien kanssa. Elämyksellisen ja mielekkään musiikkituokion järjestäminen 20 lapsen ryhmälle on erittäin vaikeaa, vaikka ryhmässä olisi henkilökuntaa lakisääteiset kolme työntekijää. Esimerkiksi seitsemän yli kolmevuotiaan lapsen ryhmää voi opettaa yksi kasvattaja. Musiikkituokio pienessä ryhmässä voi olla lapselle jopa elintärkeä rentoutumisen ja itseilmaisun hetki, kun taas suuret ryhmäkoot saattavat aiheuttaa lapselle stressiä.

Ryhmässä jokainen jäsen saa avautua halunsa mukaan ja saa tuntea muiden hyväksynnän ja ymmärryksen. Ryhmän jäsenet saavat kokemuksen asioiden etenemisestä ja ongelmien voitettavuudesta, joka synnyttää jokaisessa toivoa. (Ekström, Leppämäki & Vilén 2002: 202–204.)

Ryhmätoiminta hoitaa ihmistä monin tavoin. Musisointiryhmässä jäsenet kokevat samankaltaisuutta muiden jäsenten kanssa. Jokaiselle on tärkeää kuulua ryhmään. Musisoidessaan lapset pääsevät auttamaan ystäviään ja saavat kokemuksen toisen auttamisesta. Ryhmässä lapset jakavat keskenään tietoa, sillä jokaisella ryhmäläisellä on erilaista tietoa, menetelmiä ja ajatuksia tunnin teemasta tai musiikkitoiminnasta. Ryhmässä lapset saavat kokemuksen asioiden etenemisestä ja ongelmien voitettavuudesta, joka synnyttää toivoa. (Ekström, Leppämäki & Vilén 2002: 202–204.)

Lapsi oppii ryhmässä ihmissuhdetaitoja ja sosiaalisia taitoja ja voi peilata näkemyksiään itsestään ja vuorovaikutustaidoistaan. Samana pysyvä musiikkileikkikouluryhmä on kiinteä ja ryhmän ilmapiiri on kannustava, jolloin lapsi kokee saavansa sosiaalista tukea. Lapsi voi ilmaista itseään sitä useammalla ja syvemmällä tasolla, mitä turvallisempi ryhmä on. (Ekström, Leppämäki & Vilén 2002: 202–204, 211.)

5.3 Kiertävä varhaisiän musiikinopettaja

Varhaisiän musiikinopettaja toteuttaa musiikkituokioita päiväkodeissa aamuisin ja päivisin. Työkenttänä on useita päiväkoteja. Varhaisiän musiikinopettajan tulisi tuntee päiväkodin rutiinit, päivärhythmi ja henkilökunnan toimenkuvat hyvin, jotta hän voi tulla osaksi tätä työympäristöä.

Päiväkodissa musiikkikasvattaja kohtaa uuden työyhteisön. Päiväkoti, kuten mikä tahansa työpaikka, on omanlaisensa toiminnaltaan ja sisäiseltä järjestäytyneisyydeltään. Päiväkotien henkilökunta koostuu todellisista moniosaajista ja rautaisista kasvatusalan ammattilaisista. Varhaisiän musiikinopettajan on pärjättävä näissä puitteissa omalla ammattitaidollaan ja tunnustettava muiden osaaminen.

Varhaisiän musiikinopettajan tehtävä on tiedottaa päiväkodilla tarpeellisista asioista niin henkilökuntaa kuin perheitäkin. Tiedottamiseen ja asioiden järjestämiseen kuluu tässä mielessä enemmän aikaa. Varhaisiän musiikinopettaja saa Keravan musiikkiopistossa tuntikorvauksen tästä työstä. (From 2009; Mäkinen 2009.)

Varhaisiän musiikinopettaja suunnittelee musiikkituokiot vastaamaan päiväkodin tarpeita. Suunnittelussa voidaan käyttää hyväksi päiväkodin kausisuunnitelmaa tai valittua teemaa. (From 2009.) Musiikkikasvattaja auttaa päiväkodin henkilökuntaa harjoittelemalla lasten kanssa esityksiä tuleviin juhliin ja suunnittelemalla yhteistyössä juhlien sisältöä.

Ulkopuolisen toiminnantoteuttajan tullessa päiväkotiin vetämään musiikkituokioita, päiväkodin henkilökunta voi keskittyä pienemmän ryhmän hoitamiseen ja antaa tälle lapsiryhmälle paremmin huomiotaan. Musiikkitoiminnan suunnittelu ei ole poissa

päiväkodin henkilökunnan ryhmäajasta. Varhaisiän musiikkikasvattaja tulee päiväkotiin avoimin näkemyksin ja on vapaa päiväkodissa vallitsevista asenteista ja ennakkoodotuksista.

5.4 Musiikki kuuluu kaikille -hanke

Keravan musiikkiopisto ja Keravan kaupungin päivähoitotoimi toteuttivat lukuvuonna 2007–2008 Keravan kaupungin Jaakkolan päiväkodissa Musiikki kuuluu kaikille -hankkeen. Hankkeen ideoijana ja toteuttajana toimi Keravan musiikkiopiston varhaisiän musiikinopettaja Leena Mäkinen. Hanke rahoitettiin Suomen kulttuurirahaston myöntämällä apurahalla. Tavoitteena oli viedä musiikki päiväkotiin jokaisen lapsen ulottuville.

Leena Mäkinen opetti hankkeen aikana Jaakkolan päiväkodissa kahtena päivänä viikossa. Opetettavia ryhmiä oli seitsemän. Työnkuvaan kuului henkilökunnan kouluttaminen. (Tarsalainen 2008.)

5.4.1 Taustaa

Keravan musiikkiopisto on vuodesta 1994 alkaen järjestänyt musiikkileikkikoulutoimintaa Keravan kaupungin päiväkodeissa. Toiminta lähti liikkeelle vanhempien aloitteesta. Keravan kaupungin päivähoiton johto ja päiväkotien henkilökunta mahdollistivat myönteisellä suhtautumisellaan toiminnan aloittamisen.

Yhteistyö musiikkiopiston ja päiväkotien välillä on ollut toimivaa. Päiväkoti, jossa musiikkileikkikouluopetusta järjestetään, antaa toimintaa varten tilan musiikkiopiston käyttöön, jossa opetusta toteutetaan päivähoitoaikaan. Musiikkiopisto puolestaan järjestää päiväkotihenkilökunnalle koulutusta, jossa laajennetaan musiikillista ohjelmistoa ja opitaan käyttämään musiikin työtapoja monipuolisesti. Vaikka hoitohenkilökunnassa olisi musikaalisia ja soittotaitoisia henkilöitä, on haasteena ollut oppia opettamaan musiikkia lapsille elämyksellisesti ja kokonaisvaltaisesti. Musiikkiopiston varhaisiän musiikkikasvattajat ovat tätä tarkoitusta varten koonneet lauluohjelmiston päiväkodin käyttöön. Jokaiseen lauluun on nuottien lisäksi tehty

rytmisoitinsovitus ja liikuntaleikkiehdotus sekä kirjattu musiikillinen tavoite.

Vuonna 2006 musiikkiopisto järjesti ensimmäisen kitarasäestyskurssin päiväkodin hoitohenkilökunnalle. Kurssilla opeteltiin säestämään ja laulamaan tuttuja lauluja. Musiikkileikkikoulutoiminnan kautta päiväkotien soitinvarasto on täydentynyt musiikkiopiston lainaamilla soittimilla. Soittimet ovat päiväkodin käytössä aina kun niitä ei musiikkileikkikouluopetuksessa tarvita.

Jaakkolan päiväkodissa on toiminut musiikkiopiston musiikkileikkikouluryhmiä jo yli kymmenen vuoden ajan. Keravan musiikkiopisto valitsi päiväkodin Musiikki kuuluu kaikille -pilottiprojektiin, jossa syventävää musiikinopetusta tarjottiin niin lapsille kuin henkilökunnallekin. (Mäkinen & Viitasalo-Korolainen 2006.)

5.4.2 Ryhmät

Musiikinopettaja Leena Mäkinen oli hankkeen ajan säännöllisesti päiväkodissa. Päiväkodin kolmen ryhmän 60 lasta oli jaettu ikänsä perusteella seitsemään opetettavaan ryhmään.

Taikurit, alle kolmivuotiaiden ryhmä, kokoontui viikoittain puolen tunnin musiikkituokion pariin. Ryhmässä oli noin 13–15 lasta. Alle kolmivuotiaiden ryhmän henkilökunta osallistui toimintaan.

Tirehtöörit, eli 3-4-vuotiaat lapset oli jaettu kolmeen eri ryhmään. Päiväkodin henkilökunta suoritti jaon niin, että jokaisessa ryhmässä oli 7-8 lasta. Kutakin ryhmää opetettiin viikottain 30 minuutin ajan. Ryhmän henkilökunta osallistui musiikkileikkihetkeen mahdollisuuksiensa mukaan.

Musikantit, eli 5-vuotiaat ja esikoululaiset oli niin ikään jaettu kolmeen ryhmään. Jako suoritettiin sen perusteella, mitä instrumenttia lapset halusivat mieluiten oppia soittamaan. Kukin lapsi keskusteli ryhmän valinnasta vanhempiansa ja oman päivähoitoryhmänsä henkilökunnan kanssa. Rytmiryhmässä soitettiin säännöllisesti laatta- ja lyömäsoittimia. Soittimet olivat päiväkodin omia. Kanteleryhmässä lapset tutustuivat kanteleen soiton alkeisiin. Suurin osa kanteleista oli päiväkodin omia.

Nokkahuiluryhmässä opeteltiin nokkahuilun soittoa. Kaikki ryhmäläiset hankkivat hygieniasyistä itselleen oman nokkahuilun. Jokaisesta ryhmästä tuli luonnostaan sopivan kokoinen, eikä ryhmiä ollut tarpeen muokata lasten valintojen jälkeen. Ryhmien dynamiikka oli koko hankkeen ajan hyvä.

Jokaista Musikanttien ryhmää opetettiin viikoittain 45 minuutin ajan. Ryhmän henkilökunta osallistui tunneille mahdollisuuksiensa mukaan. Vaikka kussakin ryhmässä painotettiin tietyn instrumentin soittamista, käytettiin kaikissa ryhmissä kaikkia musiikin työtapoja. Myös muita soittimia käytettiin monipuolisesti. Kaikki soittimet säilytettiin päiväkodissa niin, että lapsilla oli mahdollisuus soitella halutessaan. Päiväkodin henkilökunta järjesti lapsille rauhallisen harjoittelutilan, jossa musisoiminen ja harjoittelu olivat mahdollista. Näin musiikki voitiin liittää osaksi lasten arkea.

Yhteistä kaikkien ryhmien opetuksessa oli musiikin työtapojen, eli loruilamisen, laulamisen, musiikkiliikunnan, tanssimisen, soittamisen ja musiikin kuuntelemisen monipuolinen käyttö. Työtapoja sovellettiin jokaisen ryhmän tarpeisiin niin, että mm. lasten ikä ja valmiustaso huomioitiin yksilöllisesti ja lapset kokivat onnistumisen iloa. Leena Mäkinen raportoi kunkin ryhmän vanhemmille kuukausikirjeellä ryhmän kuulumisia ja kertoi, mihin asioihin opetuksessa on syvennytty. (Solja 2008.)

5.4.3 Hankkeesta saatu palaute

Musiikki kuuluu kaikille -hankkeen alkaessa syksyllä 2007, hankkeeseen osallistuvien lasten vanhemmat vastasivat kyselyyn, jonka tarkoituksena oli selvittää vanhempien käsitystä lapsen kasvusta ja musiikkikasvatuksesta (Liite 7). Kysely toistettiin hankkeen päättyttyä keväällä 2008.

Kyselyssä vanhempien tuli arvioida lapsensa taitoja ja kiinnostuksenkohteita Likertin-asteikolla. Kysely suoritettiin Jaakkolan päiväkodin lisäksi verrokkipäiväkodissa. Syksyllä 2007 Jaakkolan päiväkodista vastauksia kertyi 43 ja verrokkipäiväkodista 30. Hankkeen päättyttyä keväällä 2008 vastauksia tuli Jaakkolan päiväkodista 27. Verrokkipäiväkodissa ei keväällä uusittu kyselyä. Kyselylomake oli syksyllä 2007 ja keväällä 2008 sama.

Kyselyiden tulosten luotettavuuteen vaikuttavat jotkut asiat. Joka tapauksessa tutkimuksen kohderyhmä oli molemmissa mittauksissa pieni. Varsinkin Jaakkolan päiväkodissa keväällä 2008 suoritetun loppukyselyn pieni vastausmäärä, 27 vastausta, vaikeuttaa mittausten tulosten luotettavaa arviointia.

Kysely suoritettiin kyseisessä muodossa, eli vanhemmille suunnattuna arviointina, koska vanhemmalla on läheisintä tietoa oman lapsensa kehityksestä, taidoista ja kiinnostuksen kohteista. Tuloksia tulkittaessa on otettava huomioon, että vastauksiin vaikuttavat vanhemman subjektiiviset käsitykset omasta lapsestaan. Tulkintaan liittyvistä haasteista huolimatta kysely mahdollistaa hankkeesta nousseiden arvioiden ja tulosten tarkastelun.

Kyselyn kysymykset koskivat lapsen musiikillista ilmaisua, sosiaalista osaamista, emotionaalista osaamista ja motorisia taitoja. Kyselyihin vastanneiden vanhempien lasten keskimääräinen ikä oli syksyllä 2007 4,3 vuotta ja keväällä 2008 4,8 vuotta.

Lasten taidot karttuivat puolen vuoden aikana kaikilla tutkituilla osa-alueilla (Liite 8). Uuden oppiminen on lapselle luontaista, minkä vuoksi on vaikeaa eritellä, mikä on ollut musiikkikasvatusprojektin osuus tuloksissa. Varovaisesti voidaan arvioida, että hanke on kehittänyt lasten musiikillista ilmaisua. Itsetunnon nousemista voitaisiin selittää itsensä ilmaisemisen myönteisillä vaikutuksilla ihmisen itsetuntoon ja hyvinvointiin. (Solja 2008.)

Jaakkolan päiväkodin henkilökunnalle tehtiin hankkeen päätyttyä palautekysely, jossa henkilökunta vastasi seuraaviin kysymyksiin: ”Kerro omin sanoin, miten ”Musiikki kuuluu kaikille”-pilottihanke on vaikuttanut musiikilliseen innostukseesi, musiikillisiin taitoihisi, työmotivaatioosi ja työviihtyvyytesi? Missä määrin olet voinut hyödyntää saamaasi oppia omassa työssäsi? Muuta, mitä haluat viestittää?”

Palaute musiikkikasvatushankkeesta oli yksinomaan positiivista. Henkilökunta kertoi saaneensa inspiraatiota ja rohkaisua musiikkitoiminnan toteuttamiseen päiväkodissa. Laulu- ja leikkirepertuaari laajeni ja erilaisten musiikin työtapojen käyttö tuli tutummaksi. Soitinten käyttö helpottui ja yleistyi, ja henkilökunta sai ideoita ja virikkeitä niiden monipuolisesta käytöstä musiikkikasvatuksessa. ”Pystyn

”rikastuttamaan” lauluja soittimin, rytmein, liikkein”, eräs vastaaja kirjoitti palautteessaan. Vastaajien mukaan hanke vaikutti myönteisesti työmotivaatioon ja työviihtyvyyteen. Lasten innostus musisoida lisäsi motivaatiota ja vaikutti myönteisesti päiväkodin viihtyvyyteen. Myös lasten kehityksen seuraamisen lukuvuoden kestäneen hankkeen aikana kerrottiin olleen hienoa ja innostavaa. ”On ollut kiva nähdä, kuinka lapset oppivat muskarissa opittuja lauluja ja laulelevat niitä itsekseen ja toisten kanssa”. (Solja 2008.)

5.4.4 Hankkeen jatko Keravalla

Musiikki kuuluu kaikille -hankkeelle on saatu jatkoa Keravalla. Keravan kaupungin päivähoito osti syksyllä 2008 Keravan musiikkiopistolta kaikkiin kunnallisiin päiväkoteihin musiikkikasvatusta 4h/päiväkoti/lukuvuosi. Tunnit käytettiin henkilökunnan yhteisökoulutukseen, joka räätälöitiin vastaamaan kunkin päiväkodin tarpeita. Henkilökunnan koulutuksen myötä musisointi ja lapsen fyysis-psykkisen kehityksen tukeminen musiikin keinoin lisääntyvät päiväkotien arjessa. Syksyllä 2009 Keravan kaupungin päivähoito on edelleen jatkanut musiikkikasvatuspalveluiden ostamista Keravan musiikkiopistolta. Lisäksi kaupunki on ostanut oman henkilökohtaisen jakson, kuusi kertaa kaksi tuntia, perhepäivähoitajilleen.

6 POHDINTAA

Halusimme työssämme kartoittaa päiväkodeissa tapahtuvaa musiikkikasvatusta. Halusimme myös tutkia, miten voitaisiin turvata lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen huomioon otettuna musiikkikasvatuksen toteutuminen päiväkodeissa. Päiväkoteihin tekemämme soittokierroksen perusteella tilanne päiväkodeissa tällä hetkellä on se, että päiväkotien musiikkikasvatusvastuu jää täysin kunkin ryhmän lastentarhanopettajille ja lastenhoitajille. Ne kolme päiväkodinjohtajaa, jolle soitimme, eivät ole tietoisia päiväkodeissa tapahtuvasta musiikkikasvatuksesta ja suosittelivat ottamaan yhteyttä suoraan päiväkotien henkilöstöön.

Mielestämme on huolestuttavaa, jos vastuu musiikkikasvatuksen toteuttamisesta on yksin päiväkodin henkilökunnalla. Helsingin päiväkodinjohtajilla on poikkeuksetta useita päiväkoteja johdettavanaan ja melkoinen kiire. Kun kyseessä kuitenkin on näin tärkeä varhaiskasvatuksen työtapana kuin musiikki, on paikallaan kysyä, eikö sen toteutumista tulisi valvoa? Onko muuten mitään takeita siitä, että musiikkikasvatusta toteutetaan päiväkodissa? Ja kuka valvoo toteutuvan musiikkikasvatuksen laatua? Päälimmäinen tunne päiväkoteihin puhelimitse tehtyjen kyselyiden jälkeen oli hämmennys siitä, mikä todella on musiikin rooli päiväkotien arjessa. Monet vastauksista tuntuivat kaunistelluilta. Puhelinhaastattelut antoivat aiheita olla huolissaan siitä, jäävätkö musiikin mahdollisuudet kasvatuksen tukena pimentoon. Yhtälailla huolestuttavaa oli se, että musiikkikasvatuksen toteutumista ei valvota.

Vierailimme päiväkotia Fregatissa ja päiväkodin henkilökunnan kanssa käyty keskustelut antoivat näkökulmaa päiväkotiarkeen ja toisaalta vahvistivat käsityksiämme siitä, mitkä ovat ongelmakohtia musiikkikasvatuksen toteutuksessa päiväkodissa. Suurin ongelma musiikkikasvatuksen toteuttamisen suhteen on resurssipula. Varsinkin henkilökunnan vähyys ja suunnitteluajan puute ovat esteinä musiikkikasvatuksen toteutumiselle. Vedettyämme itse musiikkituokion koko päiväkodille, eli noin 40 lapselle ja kymmenelle aikuiselle oli selvää, kuinka vaikeaa toiminnan toteuttaminen on. Kokonaisuutena päiväkotia Fregatissa toteutettu osuus oli meille erittäin antoisa, vaikka sen merkitys työmme kannalta jäi pienehköksi. Yhteistyön päiväkodin kanssa olisi pitänyt olla pitkäkestoisempaa, jotta olisimme voineet sen perusteella analysoida

päiväkotien musiikkikasvatusta ja sen ongelmakohtia paremmin. Tällöin myös päiväkodille olisi ollut enemmän hyötyä projektista.

Päiväkotien musiikkikasvatuksen tutkiminen teki selväksi sen, että musiikkikasvatuksen toteuttamiseen ja ideoimiseen tarvitaan päiväkodeissa apua. Päiväkotien henkilökunnan ja varhaisiän musiikkikasvattajien välinen yhteistyö edellyttää yhteisen ymmärryksen syntymistä. Ammattikuntien välille muodostuu helposti pelkoja ja ennakkoluuloja, joiden ylittäminen vaatii rohkeutta, avoimuutta ja keskusteluyhteyden löytymistä. Suotuisien olosuhteiden näin salliessa, varhaisiän musiikinopettaja toimii ylimääräisenä apuna päiväkodin arjessa ja jakaa henkilökunnan kanssa kasvatusvastuuta. Henkilökunta ja varhaisiän musiikkikasvattaja voivat keskustella mieltä askarruttavista asioista ja saada tukea toisiltaan omista kasvatustöissään. Eniten tästä yhteistyöstä hyötyvät lapset, jotka saavat nauttia ammattitaitoisen varhaiskasvatuksen lisäksi ammattitaitoisesta musiikkikasvatuksesta.

Alun perin Keravan Musiikki kuuluu kaikille -hanke innosti meidät kirjoittamaan päiväkotien musiikkikasvatuksesta. Tämän hankkeen pohjalta ideoimme mahdollisia malleja, joiden mukaan musiikkikasvatusta voitaisiin päiväkodissa varhaisiän musiikinopettajan johdolla toteuttaa. Luovuimme monista ideoista, joita työtämme suunnitellessa pidimme varteenotettavina. Osaksi El Sisteman rohkaisemina pohdimme muun muassa mallia, jossa varhaisiän musiikinopettaja olisi kaupunkien palkkaama, päiväkotien musiikkikasvatuksesta vastaava asiantuntija. Pidimme loppujen lopuksi päiväkotien ja musiikkiopistojen välistä yhteistyötä realistisimpana ja parhaana vaihtoehtona. Totesimme, että musiikkiopistojen musiikkikasvatustyön tulisikin olla toivomaamme musiikkikasvatusta ja musiikkiopiston tulisi tavoittaa mahdollisimman monet lapset.

Musiikkioppilaitosten on kehityttävä yhteiskunnan muuttuessa ja löydettävä uusia malleja toiminnan toteuttamiseksi. Keravan päivähoidon johdon ja Keravan musiikkiopiston välinen yhteistyö on toiminut hyvin jo 15 vuoden ajan. On hienoa, että Keravan kaupunki on päättänyt jatkaa Musiikki kuuluu kaikille -hanketta ostamalla Keravan musiikkiopistolta musiikkikasvatuspalveluita. Päiväkodin henkilökunnalle tarjotut musiikkikasvatuskoulutukset kasvattavat musiikin roolia päiväkotien arjessa, eikä vain silloin, kun musiikkiopiston varhaisiän musiikinopettaja on pitämässä lapsille

musiikkituokioita. Kiitokset apulaisrehtori ja varhaisiän musiikinopettaja Leena Mäkiselle, joka toimi opinnäytetyömme toimeksiantajana ja ohjaajana.

Keravan kaupungin malli osoittaa, että päiväkodeissa toteutettavaan musiikkitoimintaan voi suhtautua myönteisesti ja että sen voi nähdä rikkautena päiväkotilasten elämässä. Tällaisen ratkaisun tekeminen ei vaadi kunnalta tai kaupungilta rahallista panostusta, koska musiikkiopisto kerää oman pienen toimintamaksunsa lasten perheiltä. Kunnan tai kaupungin tehtäväksi jää pohtia, kuinka maksullinen toiminta järjestetään ja miten huomioidaan perheet, joiden maksukyky ei riitä lukukausimaksuihin. Näihin asioihin löydetään mieluisat ratkaisut, kun ymmärretään toiminnan tärkeys ja mahdollisuudet.

Opinnäytteemme perusteella näemme tärkeimpänä asiana hyvän yhteistyön syntyminen eri tahojen välille. Kuntien ja kaupunkien päivähoidon johtajien tulisi tunnustaa musiikkikasvatuksen merkitys ja tarjota musiikkiopistoille mahdollisuus toimia päiväkodeissa. Musiikkiopistojen tulisi nähdä päiväkodit hyvänä paikkana toteuttaa musiikkikasvatusta ja turvata näin mahdollisimman monien lasten pääsy musiikkitoimintaan. Päiväkodinjohtajien ja musiikkiopiston rehtoreiden tulisi luoda puitteet toiminnan toteuttamiselle omalla työpanoksellaan ja takaamalla työntekijöille hyvät työskentelyolosuhteet. Päiväkodin henkilökunta ja varhaisiän musiikinopettaja varmistavat laadukkaan musiikkikasvatuksen toteutumisen yhteistyöllään. Meidän kaikkien tulisi ymmärtää musiikkikasvatuksen merkitys.

LÄHTEET

- Aalto, Anna- Liisa & Parviainen, Kati 1985: *Auta ääntäsi*. Otava, Keuruu.
- Ahonen, Heidi 1997: *Musiikki, sanaton kieli. Musiikkiterapian perusteet*. Finn Lectura, Helsinki.
- Ahonen, Kari 2004: *Johdatus musiikin oppimiseen*. Finnlectura, Tampere.
- Ahonen, Timo, Aro, Tuija & Siiskonen, Tiina 2001: *Sanat sekaisin? Kielelliset oppimisvaikeudet ja opetus kouluiässä*. PS-Kustannus, Jyväskylä.
- Autio, Tuire 2001: *Liiku ja leiki. Motorisia perusharjoitteita lapsille*. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Huhtala, Pauliina & Ruokola, Kati 2005: *Liikkumalla paremmaksi lukijaksi? Ensimmäisen luokan oppilaiden motoristen ominaisuuksien yhteys kielellisiin ominaisuuksiin*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.
- Ikonen, Oiva 2001: *Oppimisvalmiudet ja opetus*. PS-Kustannus, Jyväskylä.
- Jakkula, Kaisa 2008: *Ensimmäiset vuodet luovat lapsen kehityksen perustan*. Helenius, Aili & Korhonen, Riitta (toim.) 2008: *Pedagogiikan palikat*. WSOY Oppimateriaalit Oy, Helsinki.
- Kiili, Johanna 2006: *Lasten osallistumisen voimavarat. Tutkimus Ipanoiden osallistumisesta*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Kivelä-Taskinen, Elina & Setälä, Harri 2006: *Rytmikylpy*. Edita Prima Oy, Helsinki.
- Kurki, Leena 2000: *Sosiokulttuurinen innostaminen. Muutoksen pedagogiikka*. Vastapaino, Tampere.
- Lamér, Inkeri 2008: ”Orkesteri on minulle kuin perhe”. *Rondo* 4/2008, sivut 22–25.
- Lehtonen, Kimmo, Juvonen, Antti & Ruismäki, Heikki 2008: *Milloin meillä ymmärretään musiikkikasvatuksen merkitys?* Helsingin Sanomat mielipide 6.10.2008.
- Lilja-Viherlampi, Liisa-Maria 2007: *Minunkin sisällä soi! – musiikin ja sen parissa toimimisen terapeuttisia merkityksiä ja mahdollisuuksia musiikkikasvatuksessa*. Turun ammattikorkeakoulu.
- Lindeberg-Piironen, Anne 2004: *Jokaisella lapsella on oikeus myös musiikkiin*. *Lastentarha* 1/2004, sivut 45–47.
- Lyytinen, Paula 1995: *Lapsen kielen ja kommunikointitaitojen kehitys*. Lyytinen, Paula, Korhokangas, Mikko & Lyytinen, Heikki (toim.): *Näkökulmia kehityspsykologiaan, kehitys kontekstissaan*. WSOY, Porvoo.

Mäkinen, Leena 2008: Musiikkileikkikoulu – kokonaisvaltaisen kasvun kivijalka. Keravan musiikkiopisto 30 vuotta -julkaisu, sivut 57–62. Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Mäkinen, Leena & Viitasalo-Korolainen, Eeva 2006: Musiikki kuuluu kaikille. Unisono 2/2006, sivut 4-6 ja 8.

Numminen, Pirkko, 1999: Kuperkeikka varhaiskasvatuksen liikunnan didaktiikkaan. Gummerus Kirjapaino Oy, Saarijärvi.

Opetusministeriö 2003: Lasten kulttuuripoliittinen ohjelma. Opetusministeriön julkaisuja 2003:29.

Salovaara, Laura & Siirala, Elina: Laulunopettajista puheopettajiksi. Opinnäytetyö, Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia.

Forssell, Jarno 2007: Tunteet haltuun musiikilla. Tiede-lehti 6/2007.

Smaczny, Paul 2008: El Sistema - Venezuela soittaa. Esitetty YLE Teemalla 1.3.2009 klo 21.25.

Talvenmäki, Pirkko 2003: Luova ongelmanratkaisu ja kasvu kansainvälisyyteen. Yliopistopaino, Helsinki.

Tarsalainen, Anne 2008: Jaakkolassa on jaettu musiikin ilo. Lastentarha 5/2008, sivu 20.

Tiusanen, Erkki 2008: Musiikki osana esteettistä kasvatusta. Helenius, Aili & Korhonen, Riitta (toim.) 2008: Pedagogiikan palikat. WSOY Oppimateriaalit Oy, Helsinki.

Internet-lähteet:

Ahonen, Kari 2008: Opettajaksi opiskelevien musiikkimieltymyksistä. Joensuun yliopisto, Savonlinnan opettajankoulutuslaitos. Tulostettu 23.3.2009.
<http://sokl.joensuu.fi/verkkojulkaisut/tutkivaope/ahonen.htm>

Blackmore, Lisa 2007: The Street Children Saved by Music. Viitattu 17.3.2009.
<http://www.independent.co.uk/news/world/americas/redemption-songs-the-street-children-saved-by-music-461934.html>

Diakonia-ammattikorkeakoulu, opinto-opas 2008–2009: Viitattu 27.3.2009.
http://www.diak.fi/sahk_ops_0809

Gould, Jens Erik 2005: Venezuela Youths Transformed by Music. BBC News. Viitattu 17.3.2009. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/4457278.stm>

Helsingin kaupungin sosiaalivirasto: Oppaita ja työkirjoja 2007:2. Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma. Paintek Pihlajamäki Oy, Helsinki. Tulostettu 16.3.2009.

<http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/0d463d804cc104f59a89dbd7438526c8/varhaiskasvatussuunnitelma.pdf?MOD=AJPERES>

Helsingin Sanomat 2008: Nuoret aikuiset masentuvat eläkkeelle. 11.12.2008. Viitattu 30.3.2009.

<http://www.hs.fi/paakirjoitus/artikkeli/Nuoret+aikuiset++masentuvat+el%C3%A4kkeelle/HS20081211SI1MA01xae>

Kylänpää, Riitta 2008: Pelastava voima. Tulostettu 5.2.2009.

www.suomenkuvalehti.fi/etusivu/taiteet-ja-ihmiset/musiikki/pelastava-voima.aspx

Lapset kertovat 2007: Lasten oma kulttuuri ja tieto. Viitattu 27.6.2009.

http://www.edu.helsinki.fi/lapsetkertovat/Lasten_omaa/Lasten_oma_paa.htm

Opetushallitus 2001: Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteet. Sosiaali- ja terveystieteiden perustutkinto. Viitattu 23.3.2009.

http://www.edu.fi/julkaisut/maaraykset/ops/sosiaali_korjattu14062001.pdf

Pajari, Katriina 2008: Yhä useampia nuoria otetaan huostaan Helsingissä. Helsingin Sanomat 30.5.2009. Viitattu 9.6.2009.

<http://www.hs.fi/kaupunki/artikkeli/Yh%C3%A4+useampia+nuoria+otetaan+huostaan+Helsingiss%C3%A4/1135246369257>

Scottish Arts Council: The beginning - an overview of the first three years. Viitattu 17.3.2009.

<http://www.scottisharts.org.uk/1/artsinscotland/music/youthmusicinitiative/thebeginning.aspx>

Sirén, Vesa 2008a: Venezuela antaa musiikkikoulutuksen miljoonalle lapselle.

Tulostettu 2.3.2009.

<http://www.hs.fi/kulttuuri/artikkeli/Venezuela+antaa+musiikkikoulutuksen+miljoonalle+lapselle/1135235900783>

Sirén, Vesa 2008b: Venezuelan musiikki-ihmeen isä uskoo, että musiikilla muutetaan maailmaa. Tulostettu 2.3.2008.

<http://www.hs.fi/kulttuuri/artikkeli/Venezuelan+musiikki-ihmeen+is%C3%A4+uskoo+ett%C3%A4+musiikilla+muutetaan+maailmaa/1135238745419>

Stakes 2005: Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Gummerus kirjapaino Oy, Saarijärvi. Viitattu 23.3.2009. <http://varttua.stakes.fi/NR/rdonlyres/DD04983E-D154-4FE4-90A1-E2690175BE26/0/vasu.pdf>

Tilastokeskus 2009: Väestörakenne. Viitattu 26.5.2009.

http://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#Vaestorakenne

Lubow, Arthur 2007: Conductor of the People. Viitattu 17.3.2009.

<http://www.nytimes.com/2007/10/28/magazine/28dudamel.html?pagewanted=1&fta=y>

Metropolia ammattikorkeakoulu, opinto-opas 2008–2009: Viitattu 27.3.2009.

<http://opinto-opas.metropolia.fi/index.php?c=0&ctyyppi=1>

Keskustelut ja haastattelut:

Eskelinen, Anne 2009: Sähköpostikeskustelu 2.3.2009.

From, Paula 2009: Sähköpostikeskustelu 28.9.2009.

Mäkinen, Leena 2009: Sähköpostikeskustelu 8.9.2009.

LIITTEET

Liite 1 Kysely päiväkodin johtajille / henkilökunnalle

Kuinka musiikkikasvattaja voi toimia päiväkodin tukena musiikkikasvatustyössä?

Päiväkodin nimi	
Päiväkodin johtaja	
Lasten määrä	
Henkilökunnan määrä	

Kuinka usein päiväkodissa:	
Laulaminen	
Soittaminen	
Liikkuminen musiikkiin	
Kuunteleminen	
Musiikillinen keksintä	

Mitä soittimia päiväkodissa on?	
---------------------------------	--

Mitä musiikkikirjallisuutta päiväkodissa on?	
--	--

Kuinka moni henkilökunnasta on soittotaitoinen?	
---	--

Musiikkikasvatuksen haasteet	
------------------------------	--

Liite 2 Tuntisuunnitelma 1

Lapsiryhmä	Pk Fregatti
Teema	Noita
Tavoitteet	
Päivämäärä	9.4.2009

Laulut piilotettuna muniin, joita noita kääntää.

1. KUUNTELU & DRAAMA: Noidat taas lentää luudallaan, Kuuntelun aika CD ohjaaja keittää lientä
2. LAULU: Aika monta noitaa
3. LAULULEIKKI: Pupuperhe
4. LAULULEIKKI: Mummon kanat
5. SOITTO: Tipo tipo taapota kapulat, marakassit
Muoto A kapulat, B marakassit
6. ESI TYKSET: Lasten omia esityksiä
7. LAULULEIKKI: Aamuhämärässä
8. LAULULEIKKI: Pikku päästäinen Kuuntelun aika CD
9. LOPPULAULU: Suljen ihanan

Suklaamunat noidan korista!

Liite 3 Tuntisuunnitelma 2

Lapsiryhmä	Pk Fregatti
Teema	Päästäinen
Tavoitteet	eri työtapojen esittelyä
Päivämäärä	6.5.2009

Muovailuvahaa, Annette muovailee, Heidi laulaa ja taputtaa

SOITTO: Pikku päästäinen, tassuilla taputtelee, loruna
kehorytmi: vuorokäsin reisiin, reisi-tap

Annette kertoo: Hei, Minä olen Pauli Päästäinen ja asun tuolla kivenkolossa perheeni kanssa. Näin kevään tullen äitini on ihan vauhkoonnut ja komentelee ja valittaa vain koko ajan.

Heidi-äiti: Siivoa huoneesi! Nyt pitää heti tulla sisälle syömään! Yksi lusikallinen pitää maistaa!

Annette: Tänään kyllästyin lopullisesti äitiini ja päätin karata. Nyt olen matkalla maailmalle. Löytäisinköhän sieltä itselleni uuden perheen...? Keitä te olette?

SOITTO & Pupuperhe avosointu: D ja A, malletit
LAULULEIKKI: 1. Heidi isä ja Annette äiti
(mallettikorvat, soitto), lapset pupulapsia
2. sormileikkinä, suurin liikkein
(kädet ristiin) lapset soittavat
3. ja pienin liikkein (sormet ristiin)

Annette: Olivatpa he iloisia! Taidan siitä huolimatta jatkaa matkaani, jos vaikka löytäisin vielä paremman perheen itselleni... (alkaa laulaa.)

LAULULEIKKI: Pikku päästäinen, kaikua kuulostelee
keinutus, kuulostelu

Annette: Mitä kuulenkaan? (kotkotusta)

LIIKUNTA: Tipo tipo taapota
A siipien ja pyrstön heiluttelu, B marssi paikalla

Annette: Olipa siinä kiukkuinen äiti! Kyllä se taitaakin olla niin, että oma äitini on kaikkein paras äiti. Tulipa minulle kova ikävä kotiin. Nyt juoksen heti kotiin.

SOITTO: Pikku päästäinen, tassuilla taputtelee
Nopea taputus vuorokäsin reisiin ja reisiin-tap-taputus

Annette: Voi äiti, onpa mukava olla taas kotona. Kuuntelepa, kun laulan sinulle...

KUUNTELU & Sano, sano todella, rakastatko minua
LIIKUNTA: A Keinuminen, B reisiin taputus
Piiri: A heilutetaan käsiä, B kävellään ympäri

TYÖTAPOJEN KERTAUS JA MONIPUOLINEN HYÖDYNTÄMINEN

Saako äiti rokata? -laulun sanat oli kirjoitettu lasten tekemiin äitienpäiväkortteihin. Hyödynsimme lorun kuuntelua, kehorytmejä, tanssimista ja laulamista tutustuttaessamme lapsia tähän lauluun. Otimme käyttöön nämä työtavat täysin suunnittelematta toimintaa, kuten päiväkodissa on usein tarpeen.

LOPPULAULU: Suljen ihanan

Liite 4 Musiikkikasvatuskysely päiväkotii Fregatin henkilökunnalle

Olen lastenhoitaja lastentarhanopettaja muu, mikä? _____
 Valmiustuin (oppilaitos) _____ vuonna _____

	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa Mieltä	En osaa sanoa	Osittain Eri mieltä	Täysin eri Mieltä
Musiikki on tärkeää lapsen kehityksen kannalta					
Musiikki on itselleni merkityksellistä					
Olen musikaalinen					
Osaan laulaa					
Osaan soittaa					
Osaan improvisoida					
Koulutukseni on antanut minulle riittävät valmiudet					
Musiikkikasvatuksen toteuttaminen tuntuu helpolta					
Tiedän musiikkikasvatuksen tavoitteet					
Tunnen musiikkikasvatuksen työtavat					
Tiedän musiikin elementit					
Säestystaito olisi tärkeä					
Musisointi on hauskaa					
Pystyn hyödyntämään musiikkia monipuolisesti					
Pystyn toteuttamaan musiikkitoimintaa pienen lapsiryhmän kanssa					
Minulla on mahdollisuus suunnitella ryhmässä toteutettavaa musiikkitoimintaa työaikana					
Osaan ohjata laulamista					
Osaan ohjata soittamista					
Osaan ohjata kuuntelutehtäviä					

Osaan ohjata musiikkiliikuntaa					
Osaan ohjata improvisointia					
Osaan yhdistää musiikkitoimintaan kuvataidetta					
Osaan yhdistää musiikkitoimintaan draamaa					
Osaan yhdistää musiikkitoimintaan sanataidetta					

Palautetta ja heränneitä ajatuksia:

Kiitos vastauksistasi!

Liite 5 Musiikkikasvatusmateriaali 1

Taskut täynnä musiikin iloa!

Yhdessä musisoiminen tuottaa iloa ja tukee lapsen kehitystä kokonaisvaltaisesti. Alle kouluikäisten musiikkikasvatuksen päämääränä on tutustua musiikin maailmaan monipuolisten kokemusten kautta. Päiväkodissa tapahtuvan musiikkikasvatuksen tärkein tavoite on välittää yhdessä musisoimisen iloa ja herättää lapsessa positiivinen suhtautuminen musiikkiin. Musiikki kuuluu kaikille!

Toiminnalla voidaan tukea lapsen kehityksen kaikkia osa-alueita:

- vuorovaikutusta
- osallistumista
- kommunikaatiota
- tunne-elämän kehitystä
- auditiivista vastaanottokykyä
- äänen hallintaa
- kielellisiä taitoja
- kognitiivisia taitoja
- eleitä, motoriikkaa ja koreografista kykyä

Hyödyllisiä linkkejä:

Soitinaskartelua: <http://www.roima.fi/teeitsesoitin.htm>

Loruja: http://w3.kirkkonummi.fi/kirjasto/lorut/brodtext_finska.htm

Loruja ja artikkeleita lastenkirjallisuudesta:

<http://www.lukukeskus.fi/www/uploads/pdocument/lukulahja.pdf>

Liite 6 Musiikkikasvatusmateriaali 2

Musiikin työtapojen soveltaminen käytäntöön

Laulaminen

monipuolinen ja elävä äänenkäyttö, tarinoihin eläytyminen
loruttelu, myös laulun loruttelu

monipuolinen laulumateriaali: uusia, vanhoja, helppoja ja
vaikeita lauluja

lapset laulavat aikuisia korkeammalta

Soittaminen

kehorytmi

taputetaan eri kehonosia sykkeessä, lapset saavat keksiä
muita kehosta lähteviä ääniä: naksutus kielellä, suhistus
suulla jne.

sykkeessä taputus, esim. reisiin – yhteen, reisiin – ristiin,
kämmenet reisien päällä ylös – alas jne.

rytmisoittimet

kapulat: sykkeen soittaminen, sanarytmi, lattiaan / tuoliin
soittaminen, motoriiikka ja keskittyminen: kapulat korviksi,
ylös, olkapäille jne.

marakassit: sykkeen soittaminen, marakassi nyrkissä
kämmentä vasten

melodiasoittimet

avosointu: usein D ja A äänet, kanteleella sinitarraa
kolmelle keskimmaiselle äänelle

tarinan elävöittäminen, mitkä äänet kuvaavat esim.
päästäisen kävelyä

piano: koputtelu, käden vetäminen koskettimistolla (esim.
pako suojaan), mustat koskettimet (kaikki sopivat yhteen),
nyrkillä soittaminen (hyppiminen, sade tms.)

Kuunteleminen

arkiäänien kuuntelu: eläimet, liikenne jne.
rauhottavan musiikin kuuntelu
laulun opettelu kuuntelun avulla

Liikkuminen

tanssi piirissä tai rivissä, eteen ja taakse, ympäri paikoillaan
tai piirissä
liikkuminen esine kädessä, esine liikkuu musiikin tahdissa,
esim. huivi, ilmapallo, miekka, pehmolelu

Musiikillinen keksintä

voidaan yhdistää kaikkiin muihin työtapoihin
laulujen sanoittaminen uudelleen, esim. Tuiki, tuiki
tähtösestä äitienpäivälaulu
soittaen erilaisten äänten keksiminen
liikkeen keksiminen musiikkiin, toiset voivat toistaa liikkeen

Draama

laulujen elävöittäminen draaman keinoin
tunnetilojen etsiminen ja toteuttaminen muiden työtapojen
kautta
draaman tai sadun kautta voidaan luoda raamit toiminnalle
toimintaan motivointi

Kuvataide

askarteluiden käyttäminen nukketeatterissa tai muuten
laulun elävöittämisessä
muovailuvahasta muotoillut hahmot
ohjaaja kuvittaa laulua kuunneltaessa
liike piirtäen, minkälaista jälkeä jää hitaasta tai nopeasta

laulusta

Sanataide

satu, loru tai tarina elävöittää ja ohjaa tuokion kulkua
toimintaan motivointi

Liite 7 Hankkeen kysely vanhemmille

LAPSEN KEHITYS

täysin	ei samaa,		täysin	
samaa mieltä	samaa mieltä	ei eri mieltä	eri mieltä	eri mieltä
1	2	3	4	5

Sosiaalinen

Toisten huomioon ottaminen

Lapseni huomioi toisen lapsen tai aikuisen esim. antamalla lelun, pajaamalla tai tuomalla tavaran.

1 2 3 4 5

Lapseni on ilkeä toisia kohtaan.

1 2 3 4 5

Rauhoittuminen

Lapseni rauhoittuu paikalleen esim. satua luettaessa tai jotakin puuhasteltaessa.

1 2 3 4 5

Keskittyminen

Lapseni keskittyy omaan valitsemaansa toimintaan. (esim. piirtäminen, leikkiminen)

1 2 3 4 5

Lapseni keskittyy hänelle antamaani toimintaan. (esim. kotityöt, tavaroiden keräily)

1 2 3 4 5

Lapseni keskittyy leikkimiseen pitkiä aikoja?

1 2 3 4 5

Lapseni vaihtaa leikkiä usein?

1 2 3 4 5

Lapseni rauhoittuu istumaan, makaamaan, seisomaan paikoilleen jonkin toiminnan ollessa kyseessä.

1 2 3 4 5

Itsenäinen työskentely

Lapseni löytää leikin itsenäisesti, ilman aikuisen ohjausta.

1 2 3 4 5

Lapseni selviää tutusta tehtävästä keskittyen yksin (esim. pukeutuminen).

1 2 3 4 5

Ohjeiden vastaanottaminen

Lapseni osaa ottaa vastaan ryhmässä annettuja ohjeita ja toimia niiden mukaan.

1 2 3 4 5

Lapseni osaa ottaa vastaan henkilökohtaisesti annettuja ohjeita ja toimia niiden mukaan.

1 2 3 4 5

Vuoron odottaminen

Lapseni osaa odottaa vuoroaan.

1 2 3 4 5

Lapseni jaksaa odottaa mukavaa tapahtumaa tai herkkuja suuttumatta.

1 2 3 4 5

Itsensä ilmaiseminen

Lapseni osaa ilmaista toiveitaan, halujaan tai tarpeitaan.

1 2 3 4 5

Lapseni osaa pyytää apua sitä tarvitessaan.

1 2 3 4 5

Sääntöjen ymmärtäminen

Lapseni ymmärtää pelien sääntöjä ja osaa toimia niiden mukaan.

1 2 3 4 5

Lapseni ymmärtää päiväkodin tai kodin sääntöjä ja osaa toimia niiden mukaan.

1 2 3 4 5

Emotionaalinen

Tunteiden osoittaminen

Lapseni osoittaa negatiivisia tai positiivisia tunteita aikuisia kohtaan.

1 2 3 4 5

Lapseni osoittaa negatiivisia tai positiivisia tunteita lapsia kohtaan?

Tunteiden tunnistaminen

Lapseni osaa nimetä tunteita.

1 2 3 4 5

Lapseni ymmärtää milloin toinen lapsi tai aikuinen on surullinen, suuttunut tai iloinen.

1 2 3 4 5

Epäonnistumisten sietäminen

Lapseni sietää pettymyksiä suuttumatta.

1 2 3 4 5

Lapseni nolostuu helposti

1 2 3 4 5

Itseluottamus & itsenäisyys

Lapseni ujostelee esillä oloa.

1 2 3 4 5

Lapseni selviää itsenäisesti pukeutumistilanteesta eikä tarvitse aikuista kertomaan mikä vaate laitetaan päälle.

1 2 3 4 5

Lapseni huolehtii omat tavaransa esim. vaatteet, omat lelut paikoilleen

1 2 3 4 5

Motorinen

Hienomotoriikka

Lapseni osaa kynäotteen.

1 2 3 4 5

Lapseni sorminäppäryys on hyvä. (esim. palapelien tekeminen, pukeutuminen)

1 2 3 4 5

Karkeamotoriikka

Lapsellani on hyvä tasapaino.

1 2 3 4 5

Lapseni juoksee sujuvasti.

1 2 3 4 5

Lapseni osaa hyppiä kahdella jalalla.

1 2 3 4 5

Lapseni osaa hyppiä yhdellä jalalla.

1 2 3 4 5

Isolaatio

Osaako lapsi heiluttaa vastakkaista kättä ja jalkaa?

1 2 3 4 5

Luova + Musiikillinen kehittyminen

Lapseni haluaa kuunnella tai tuottaa musiikkia spontaanisti.

1 2 3 4 5

Lapseni laulaa leikkiessään tai muuten omia tai opittuja lauluja.

1 2 3 4 5

Liite 8 Hankkeen alku- ja loppukyselyiden tulokset

